

પંચજન્ય®

અંક ૪૬ | નવેમ્બર ૨૦૨૦

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન

આ અંકમાં...

સંપાદકની કલમે

Tech-Talk

વાર્તા-સેતુ

અંતરકેડી

માઈક્રો-વિશ્વ

Rewinding...

શબ્દ-સંપુટ

વાર્તાનું આકાશ

જસ્ટ બે મિનિટ

તમને મળ્યાનું યાદ

મને મારો જ પ્રશ્ન

Connecting... કવિતા

વાચકોના પ્રતિભાવો

એકદમ સરસ સર 👍 ..

અને આવતા અંકે ઇતિહાસ છાપવા ની કોસીસ કરજો 🙏 ..
શુભચિંતક

11:53

સ્ત્રી એટલે શું? મક્કમ નિર્ધાર અને એ નિર્ધારને
અમલમાં મૂકવાનું જોશ અને હામ એ ઇમરતીએ
સાબિત કરી બતાવ્યું.

સુંદર લેખન શૈલી અને લયબદ્ધ પ્રવાહ તારું જમા
પાસુ છે બંસરી. 🥰

ખૂબ ખૂબ અભિનંદન અને આશીર્વાદ 🙌🙌🙌

15:06

Bau saro ank chhe maj avi vachvani 10:50 pm

Pn starting ma tantri ni kalam lakhel chhe and andr no
content aav irrelevant lage chhe 10:51 pm

Tamaru pankh e- magazine vanchyu
Really good work
Je rite tame compile Karo Cho
Ghana nava loko ne vanchvano moko malyo
ane eni j Sathe evu kaik ke junu che pan
kadach aapani generation ma etlu janitu
nathi

That was a masterstroke honestly
Just keep going on this

All the best to the entire team 👍 😊

7:07 PM

Pankh team n badhaiiaaa 🙌 🥰

20:46

And good luck too ❤️

20:46

યાજ્ઞિક વધાસિયા

સંપાદકની કલમે

બેબી-પ્લાનિંગના પાંચ વર્ષ / ફૂવામાંના દેડકાં અને કબૂતર

૨૦૧૫નું દિવાળી વેકેશન હતું. ‘ગુજરાતીમાં કોઈ મેગેઝીન શરૂ કરવું’ – આ વિચાર સાથે અમે એક સાંજે સાત મિત્રો ભેગા થયેલા. એ દિવસ ‘કાળી ચૌદશ’નો હતો. મિટિંગ પૂરી કરી એ વખતે અંધારું થઈ ચૂક્યું હતું અને અમે ‘પંખ’ નામનાં કુંડાળામાં પગ મૂકી દીઘો હતો. એ વખતે બસ આ એક જ વસ્તુ નક્કી થઈ હતી - મેગેઝીનનું નામ. ‘પંખ’ને કુંડાળા કહેવા પાછળ મારો એક આશય છે. સાહિત્યિક, ખાસ કરીને ગુજરાતી સાહિત્યની વાત એક ‘કુંડાળા’(‘સર્કલ’ કે ‘વર્તુળ’)ને અનુલક્ષીને જ થતી હોય છે. હા, ત્યારે અમારું પણ એક સર્કલ જ હતું. એનું કારણ એ પણ હતું કે, જ્યાં સુધી તમારા કામ અને કામ પ્રત્યેના સમર્પણ તથા સ્થિરતા વિશે કોઈને વિશ્વાસ બેસે, એ સમયગાળો એક ‘સ્ટ્રગલ’નો હોય છે, અને ત્યારે આપણી પાસે ઉપલબ્ધ હોય હોય એટલા સંસાધનોથી કામ ચલાવવું પડતું હોય છે.

પણ ધીમધીમે અમે આમાંથી બહાર આવી ગયા છીએ. ગુજરાતી લખતા અને

વિભિન્ન પ્રકારનું લખતા, સારું લખતા, સ્થાપિત થયેલા અને નવોદિતો બધાને એક સ્ટેજ પર અમે લાવી શક્યા છીએ. ને ખાલી સાહિત્ય જ નહિ, એ સિવાય ઘણું ખેડાણ થયું છે. અમારા સોશિયલ પ્લેટફોર્મ દ્વારા અમે કંઈક ‘નવું’ લાવી શકીએ અને સાથે ‘જૂનું’ હોય એને સૌ સાથે વહેંચી શકીએ, એ પ્રયત્ન રહ્યો છે અને ‘પંખ’ ગુજરાતી ભાષાને બદલે ગુજરાતીપણાનું મેગેઝીન બની શક્યું છે.

આ આખી વાત પર ‘પંખ’ના આ અંકનું કવરપેજ બરાબર બંધબેસતું આવે છે. ‘ફૂવામાંના દેડકાં’ની વાતથી તો તમે પરિચિત જ હશો. ‘ફૂવામાંના દેડકાં’ એક સીમિત વિચારધારા અથવા તો એક જડતાનું પ્રતિક છે.

આથી ફૂવામાંના કબૂતર બનવું, પણ દેડકો નહિ. સતત પ્રયોગાત્મક રહેવું. કોઈ એક ‘સર્કલ’માં રહીને એકબીજાના વખાણ અને ‘વાહવાહી’ તથા બીજા સર્કલ સાથે ઉપેક્ષાનો ભાવ પ્રગટ ના થવા દેવો. વિચારોથી મુક્ત બનવું, અને જ્યારે એવું

લાગે કે, ‘આપણે અહીં આપણામાં જ બંધાઈ ગયા છીએ.’ – ત્યારે ઉપર આસમાનમાં નજર કરવી, પાંખોને થોડી તકલીફ આપવી અને પાંખો ફફડાવીને ઉડી જવું. આ દિશામાં અમારો પ્રયત્ન સતત ચાલુ જ છે. આથી અમારી શરૂઆતથી જ નક્કી થયેલી ટેગલાઈન - ‘સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન’ આજે પણ યથાર્થ જ ઠરે છે

‘પંખ’ના ‘બેબી-પ્લાનિંગ’ના પાંચ વર્ષ પુર્ણ થયાના પ્રસંગે શરૂથી લઈને અત્યાર સુધી જેટલા મિત્રો સીધી કે આડકતરી રીતે જોડાયા અને જેમણે એમના સલાહ-સૂચનો દ્વારા સતત અમને પ્રોત્સાહિત કર્યા, એમનો હું ટીમ ‘પંખ’ વતી આભાર માનું છું. સાથે-સાથે જેમણે અમારી વિરુદ્ધ લખીને ક્યારેક સોશિયલ મીડિયા ગજાવ્યું હોય, તો એમનો હું

અલગથી આભાર માનું છું. સૌથી વધુ આભાર વાચકમિત્રોનો, કે જેમણે ‘પંખ’ને વાંચવાનો અને પ્રતિભાવો આપવાનો સમય ફાળવ્યો.

આ અંકમાં પણ તમને ઘણું વૈવિધ્ય મળી રહેશે. શરૂઆતથી લઈને અંત સુધી વાંચો અને અમારા WhatsApp નંબર પર અથવા બીજા કોઈ માધ્યમમાં આપના પ્રતિભાવો આપો. આ અંક પસંદ આવે તો સગા-સંબંધી અને મિત્રોને પણ મોકલો ગુજરાતી સાહિત્યના ‘સર્કલ’ની એ સર્કલ તોડી એક અનંત ‘સીધી રેખા’ બનવાની અપેક્ષા સાથે સમગ્ર ‘પંખ પરિવાર’ને દિવાળીની શુભકામનાઓ. આપનું, આપના પરિવારનું, આ પૃથ્વી પરના દરેક જીવનું સ્વાસ્થ્ય સારું રહે, એવી પ્રભુને પ્રાર્થના. તબિયત સાચવજો.

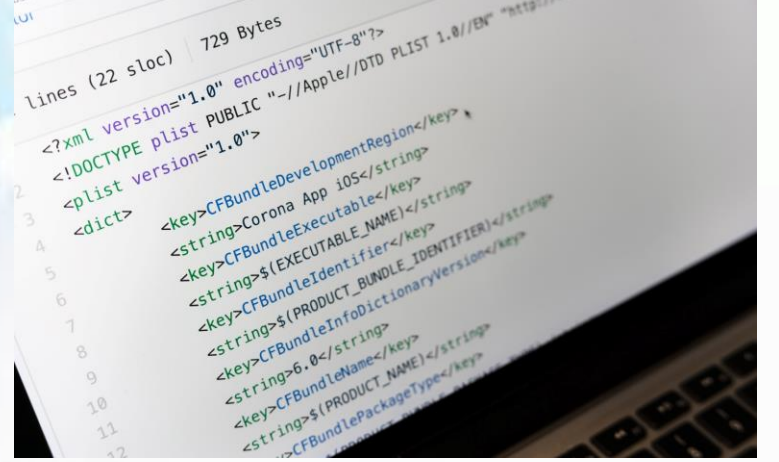
સેનિટાઈઝરમાં આલ્કોહોલ હોવાથી એનો આગ સાથેનો સંપર્ક બ્લાસ્ટ કરી શકે છે. અકસ્માત ટાળવા ફટાકડાં અને દિવાઓની હાજરીમાં સેનિટાઈઝરનો ઉપયોગ કરવામાં સાવચેતી રાખો.

વિપુલ હડિયા

ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ

આજથી બાર-પંદર વર્ષ પહેલા મોબાઈલ ફોન ખરીદવા જતા તો પસંદગી માટે આજના સમય કરતા તદ્દન ભિન્ન ધારાધોરણો હતાં. બજારમાં નોકિયા, મોટોરોલા, સેમસંગ, એલ.જી જેવી અનેક કંપનીઓનો દબદબો હતો. ટચસ્ક્રીન હજી ચમત્કાર જેવું લાગતું હતું, ત્યારે મોબાઈલ ફોનની પસંદગી મોટા ભાગે તો હાર્ડવેર પરથી જ કરવામાં આવતી. ફોનનો આકાર સૌથી પહેલું ‘ફીચર’ ગણવામાં આવતું. એ સિવાય શૂન્યથી નવ સુધીના નંબર, એસ્ટેરીક અને હેશ સાઈન ઉપરાંત કોલ કનેક્ટ અને ડીસકનેક્ટ કરવા પુરતા બટનને કીપેડ પર સ્થાન મળતું. ત્યારબાદ ‘અપડેટ’ ના નામ પર વોલ્યુમ અપ-ડાઉન માટેના બટન મોબાઈલની એક સાઈડ પર મળવા લાગ્યા. બે-પાંચ મિત્રો મળે તો છૂટા પડે એ પહેલા કોની પાસે કઈ કંપનીનો અને કેટલી કિંમતનો મોબાઈલ ફોન છે એ વિષય પર ચર્ચા જરૂર થતી. આજે મોબાઈલ ફોન એકદમ બદલી ગયા છે. પાંચ હજારનો ફોન ખરીદો કે બે લાખનો, પ્રથમ નજરે બન્નેમાં

ખાસ ફરક નથી હોતો. અને આજે ઘણી બધી કંપનીઓ લગભગ સરખા દેખાતા મોબાઈલ ફોન બનાવે છે. તો શું આ ફરક ટચ-સ્ક્રીનને લીધે આવ્યો છે? હમણાં જવાબ વિચારતા પહેલા આવી જ વાત કમ્પ્યુટર માટે કરીએ.

આજે ખૂબ ઓછા લોકો એવા હશે જેમને પોતાના રોજબરોજના કામમાં કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ નહીં કરવો પડતો હોય! બીજું કંઈ નહિ તો અલગ-અલગ અરજીઓ તો કમ્પ્યુટરમાં જ ટાઈપ કરવાની થતી હશે. તમારે એવું ક્યારેય બન્યું કે તમારે કોઈ મિત્ર કે સગાવહાલાનું કમ્પ્યુટર વાપરવાનું થયું હોય?

પણ તમે કમ્પ્યુટર શરૂ કરો અને નથી એમાં 'સ્ટાર્ટ' બટન કે નથી 'સ્ટાર્ટ મેનુ', 'માય કમ્પ્યુટર' કે 'રીસાયકલ બિન' પણ નથી? આવું ત્યારે બની શકે કે તમારા મિત્રનું કમ્પ્યુટર કાં તો એપલ કંપનીએ બનાવેલ છે અથવા તો એમાં 'લીનક્સ' ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ છે.

તો હવે પહેલા ફકરામાં જે સવાલ થયેલો એનો જવાબ આપી શકાય કે મોબાઇલની ઉત્ક્રાંતિમાં જે ઝડપી પરિવર્તન આવ્યું છે એનું કારણ ટચ સ્ક્રીન નહીં પણ એન્ડ્રોઇડ 'ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ' છે. જ્યારે બજારમાં નોકિયા મોબાઇલનું એકચક્રીય સાશન હતું, ત્યારે નોકિયા 'સીમ્બિયન' નામની ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ દ્વારા ચાલતા ફોન બનાવતી હતી. આ સીમ્બિયન 'JAVA' નામની પ્રોગ્રામિંગ લેન્ગ્વેજ પર ચાલતું હતું. એટલે ત્યારે ફોનમાં કોઈ સોફ્ટવેર ઇન્સ્ટોલ કરવા માટે 'JAR' નામ ધરાવતી ફાઇલ ડાઉનલોડ કરવામાં આવતી, અને JAVA ગર્વભેર પોતાની વેબસાઈટ પર લખતું કે દુનિયાના એક બિલીયન ઉપકરણોમાં 'JAVA' ઇન્સ્ટોલ થયેલ છે, જેનું સ્થાન આજે 'Apk' એ લીધું છે. ટેકનોલોજીને લગતી કોઈપણ વાત હોય ત્યારે કોઈ એક જ શબ્દને વળગીને આખી વાત ના સમજાવી શકાય પણ અહીં 'ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ' શબ્દની શક્ય એટલા નજીક રહીને એના વિષે

સમજવા પ્રયત્ન કરવો છે.

માનવ કંકાલનું ઉદાહરણ લઈએ તો સ્ત્રી કે પુરુષના કંકાલમાં કોઈ ખાસ ફરક હોતો નથી, એમ છતાં બાહ્ય લૂક માનવ જાતિની બે અલગ-અલગ ઓળખનું નિર્માણ કરે છે. આ કંકાલ પર ત્યારબાદ લોહીના ભ્રમણ માટે રુધિરાભીસરણ તંત્ર, વેદના-સંવેદનાના વહન માટે ચેતાતંત્ર પણ લગભગ સમાન જ છે. તો આટલા ભાગને તમે 'ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ' કહી શકો. ત્યારબાદ આ ઓપરેટીંગ સિસ્ટમાં સ્ત્રી-પુરુષની જૈવિક જવાબદારીઓ મુજબ 'એપ્લિકેશન્સ' ઇન્સ્ટોલ થયેલ હોય છે. જેમ કે આ ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ પર પુરુષોને મજબુત સ્નાયુ તો સ્ત્રીની ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ પર બાળકને સ્તનપાન માટે દૂધની ગ્રંથીઓ ઇન્સ્ટોલ થયેલી છે. ઉદાહરણ થોડું વિચિત્ર છે પણ સમજવા માટે સો ટકા સરળ છે.

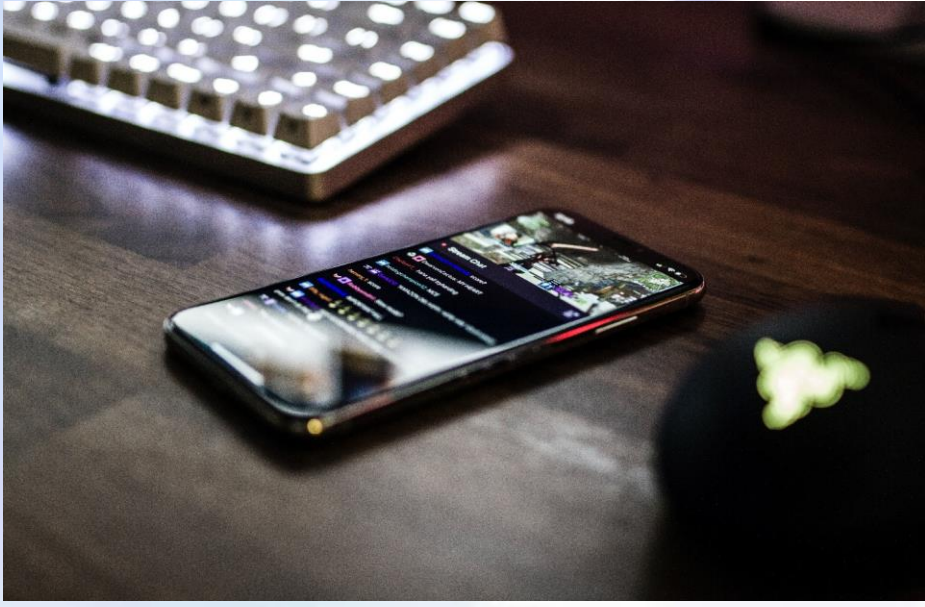
કોઇપણ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ ઉપકરણ કોઈને કોઈ ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ધરાવતું હોય છે. પછી એ રેફ્રીજરેટર, ઓવન, વોશિંગ મશીન, ટીવી કે કમ્પ્યુટર કોઈ પણ હોય, ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ વિના એ નહીં ચાલે. ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ પર ચાલતી એપ્લિકેશન મરજીયાત છે પણ ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ફરજીયાત છે. આપણા ઉદાહરણથી પણ આ વાત સમજી શકાય છે. રુધિરતંત્ર કે ચેતાતંત્ર વિના જીવિત ના રહી શકાય, એ સિવાયની એપ્લિકેશન જરૂર પડ્યે દૂર પણ કરવી પડે અને ઉમેરવી પણ પડે.

ઓપરેટીંગ સીસ્ટમનું મુખ્ય કાર્ય જે-તે ઉપકરણ અને આપણે દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી એપ્લિકેશન વચ્ચે તાદાત્મ્ય બનાવી રાખવાનું છે. વોશિંગ મશીનમાં ઇલેક્ટ્રીસિટી આપો એટલે મોટર ફરવાનું શરૂ કરશે. આ વોશિંગ મશીનમાં એક ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ છે જે મોટરને ચાલુ-બંધ કરવાનું કામ કરશે પણ એ ક્યારે શરૂ અને બંધ કરવી, એ વોશિંગ મશીનમાં ઇન્સ્ટોલ થયેલ 'એપ' અથવા 'સોફ્ટવેર' નક્કી કરશે. અહીં સોફ્ટવેર મોટર શરૂ અને બંધ કરવા માટે ઓપરેટીંગ સીસ્ટમને વિનંતી કરશે, આદેશ નહીં આપે. વિનંતી એટલા માટે કે જરૂર પડ્યે ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ સોફ્ટવેર દ્વારા મળતા સંકેત મુજબ કામ કરવાનો ઇનકાર પણ કરી શકે. આ વાતને બે ટેકનિકલ ઉદાહરણથી

સમજાવે.

(૧) માની લો કે તમે તમારા એન્ડ્રોઇડ ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ધરાવતા ફોનમાં કોઈ ફાઈલ ડાઉનલોડ કરી રહ્યા છો, અહીં ડાઉનલોડર એપ્લિકેશન તમે જે ડાઉનલોડ કરી રહ્યા છો એ સેવ કરવા માટે ઓપરેટીંગ સીસ્ટમને સંકેત મોકલશે પરંતુ માની લો કે તમારા ફોનમાં એ ફાઈલ સેવ કરવા પુરતી જગ્યા નથી, તો ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ડાઉનલોડર એપ્લિકેશન દ્વારા મળેલી વિનંતીનો અસ્વીકાર કરશે. પણ એપ્લિકેશન પહેલા જ મેમરી ઉપલબ્ધ છે કે નહીં એ ચેક નહીં કરે કેમ કે ઉપકરણ સાથે સંદેશાવ્યવહાર કરવાની સત્તા માત્ર ઓપરેટીંગ સીસ્ટમને જ છે, એપ્લિકેશન કે સોફ્ટવેર માત્ર પોતાની વિનંતી ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ સુધી જ લઈ જઈ શકશે. શકશે.

(૨) તમે તમારા ફોન દ્વારા એક કોલ કરવા માંગો છો, નંબર તમારા ફોનની કોન્ટેક્ટ એપમાં સેવ છે, ફોનમાં બેટરી ચાર્જ પણ છે અને તમે કોલ કરવા પ્રયત્ન કરો છો પણ લાગશે નહીં કેમ કે ફોન કોઈ નેટવર્ક સાથે જોડાયેલ નથી. તમારી એપ્લિકેશનને આ વાતની ત્યારે જ ખબર પડશે જ્યારે એ ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ને કોલ લાગવી આપવા વિનંતી કરશે, પણ ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ફોનમાં લાગેલા ટ્રાન્સમીટર અને રીસીવર

કોઈ નેટવર્ક સાથે સંપર્ક ધરાવતા નથી, એવું કન્ફર્મ કરશે. અહીં ફોનમાં ટ્રાન્સમીટર અને રીસીવર સાથે સંપર્ક કરવાની સતા માત્ર ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ પાસે છે.

દરેક ઓપરેટીંગ સીસ્ટમના પણ પોતાના અલગ-અલગ વિભાગો હોય છે. પણ એ સમજવા માટે ટેકનિકલ જ્ઞાન હોવું અનિવાર્ય છે એટલે એમાં ના પડતા એમ સમજીએ કે કોઇપણ ઇલેક્ટ્રોનિક્સ ઉપકરણમાં ઓપરેટીંગ સીસ્ટમનું કાર્ય ગવર્નર જેવું છે. સરકાર જેવી એપ્લિકેશન ધારે તો કામ કરી શકવા ભલે સક્ષમ હોય, પણ એને ગવર્નરના સુપરવિઝનમાંથી પસાર થવું જ પડે અને જરૂર પડ્યે ગવર્નર એમાં દખલ પણ કરી શકે!

કોઇપણ ઉપકરણની ઓપરેટીંગ

સીસ્ટમ જેટલી પાવરફૂલ, એ ઉપકરણ એટલું જ વધુ ઉપયોગી નીવડે. જેમ કે એન્ડ્રોઇડ ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ઉપકરણમાં રહેલા અનેક સેન્સર્સ સાથે કાર્ય કરવા સક્ષમ છે એટલે જ એન્ડ્રોઇડ ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ધરાવતા ફોનમાં વિવિધ એપ્લિકેશન ઇન્સ્ટોલ કરી શકાય છે. નોકિયા ફોન જે સીમ્બીયન ઓપરેટીંગ સીસ્ટમ ધરાવતું હતું, એ એટલી બધી પાવરફૂલ નહોતી એટલે જ એન્ડ્રોઇડ દ્વારા ટૂંક સમયમાં માર્કેટ કબજે કરી લેવાયું અને આજે સીમ્બીયન લગભગ નામશેષ છે.

આપણે આજકાલ મોબાઇલ ફોનમાં કલ્પના બહારના કામ કરી શકીએ છીએ, જે કદાચ જૂના સમયમાં કમ્પ્યુટરમાં પણ શક્ય નહોતા, તો એ તમારા મોંઘા ફોનના લીધે નહીં પણ બત્રીસલક્ષણી ઓપરેટીંગ સીસ્ટમના લીધે છે.

હીરલ વ્યાસ

પપ્પાના ઘરે કામ માટે આવતા બહેને સમાચાર આપ્યાં, “શિખાબેન બાપુજી બહુ બીમાર છે. તમે આવો તો સારું.”

“પણ મેં તો કાલે જ વાત કરી છે. ત્યારે તો બરાબર હતાં.”

“ના બેન. એમની તબિયત બે-ચાર દિવસથી ખરાબ છે. પણ તમને ચિંતા થાય એટલે કંઈ કહેતા નથી. મને પણ જાણ કરવાની ના પાડી'તી. પણ આજે તબિયત વધારે નરમ છે એટલે તમને ફોન કર્યો.”

“વાંધો નહિ, હું આજે સાંજ સુધીમાં જ પહોંચી જઈશ. બસ ત્યાં સુધી તું એમની સાથે જ રહેજે.”

શિખાએ બપોરની ટિકિટ બુક કરાવીને બેગ તૈયાર કરી. સમીપની સાથે વાત પણ કરી લીધી. ઘરે પહોંચતાં જ સૌથી પહેલાં પપ્પા સાથે ‘કેમ મને કંઈ કહ્યું નહિ?’ની વાત પર ઝગડી લીધું ને પછી ભેટીને રડી પણ લીધું.

વાર્તાનું આકાશ

રાખ

મમ્મીના મૃત્યુને સારો એવો સમય થઈ ગયેલો. ત્યારથી પપ્પા એકલા જ રહેતા. શિખા અને સમીપે ઘણી વાર સાથે આવીને રહેવા સમજાવેલું. પણ અહીં એમની પાસે ભણવા આવતાં બાળકો એમના વગર ક્યાં જાય એ વિચારે જવાનું માંડી વાળતા. મૂળ શિક્ષકનો જીવ એટલે રિટાયર્ડ થયા પછી આસપાસના બાળકોને નવું-નવું શીખવતા. ક્યારેક નાપાસ થયેલા વિદ્યાર્થીને હિંમત આપતાં. બાળકો પણ એમની પાસે આવીને વાર્તા સાંભળતા તો ક્યારેક વળી એમની મમ્મીએ કંઈક સરસ જમવાનું બનાવ્યું હોય તો વહેંચવા આવી જતાં. એમ એમના દિવસો ખૂશીમાં જતાં.

બે-ચાર દિવસની બીમારીમાં તો પપ્પા વધારે દુર્બળ અને ઘરડાં લાગતા હતા. પપ્પા પાસે કુરસદથી બેસવાનો સમય જ નહોતો મળતો. પોતે બીમાર પડતી તો પપ્પા પલંગ પાસે જ બેસી રહેતાં. માથા પર ધીમે-ધીમે હાથ ફેરવતાં. માથું કે પગ પણ દબાવી આપતાં. દસમાની પરીક્ષામાં ઓછા માર્ક્સ આવેલાં ત્યારે ગુસ્સો નહોતો કર્યો પણ સમજાવેલું, “તને ખબર છે શિખા કે ફિનિક્સ પક્ષી રાખમાંથી પણ બેઠું થાય છે? કરોળિયો કેટલીયે વાર પડે ને કેટલીયે વાર જાળું બનાવે. એટલે ક્યારેય પરિણામથી ગભરાવું નહિ. નાસીપાસ નહિ થવાનું. બસ પ્રયત્નો કરતા રહેવાનું.”

આજે શિખા પપ્પાના પગ પાસે બેઠી. ધારી-ધારીને પપ્પાને જોવા લાગી. ફેફસામાં જમા થઈ ગયેલા કફને કારણે જોરથી શ્વાસ લેવો પડતો હતો અને ધીમો અવાજ પણ આવતો હતો. પગની પાનીઓ પર ચીરા પડી ગયેલાં ને તળીયા સાવ બરછટ થઈ ગયેલાં. શરીર પર પડેલી કરચલીઓ ઉંમર અને અનુભવ - બન્નેની સાબિતી આપતી હતી. ચહેરા પર સંતોષની રેખાઓ હતી. અનાયાસે એક આંસુ પપ્પાના પગ પર પડ્યું. એ જાગી ગયા. શિખાની આંખમાં

આંસુ જોઈ બોલ્યા પણ ખરાં, “થાય આવું નાનુ-મોટું. ચિંતા નહીં કરવાની. બે દિવસમાં તો સાજો થઈ જઈશ.”

પણ એવું બન્યું નહિ. દિવસે-દિવસે તબિયત વધુ બગડવા લાગી. હરતું ફરતું શરીર પથારીને શરણે થઈ ગયું. શિખા પાસે બેસીને જૂની વાતો યાદ કરાવતી. સાથે મળીને હસતા ને બન્નેની આંખો આ હાસ્યથી છલકાઈ જતી. શિખાએ દાળની વાડકી મોં પાસે ધરી. તૂટક-તૂટક બોલ્યાં પણ ખરાં, “તારી મમ્મી તને આમ જ દાળ પીવડાવતી હતી.” હવે બન્નેને લાગતું હતું કે વાટકીની ગળેલી દાળની જેમ સમય પણ ગળી રહ્યો છે. ને એક સવારે ગળી રહેલો સમય સ્થિર થઈ ગયો!

અસ્થિ ભેગા કરતાં શિખાને લાગ્યું કે પપ્પા પણ ફિનિક્સ પક્ષીની જેમ રાખમાંથી બેઠાં થઈ શકતાં હોત તો!

ડૉ. કાર્તિક શાહ

અદલ સોનારણ... અદલ સોનારણ...

અદલ સોનારણ... અદલ સોનારણ...

સોનારણ કુલનો ગજરો રે મારી અદલ
સોનારણ...

હેજી સોનારણ કાળજાનો કટકો રે મારી
અદલ સોનારણ...

અવિનાશ વ્યાસ બાદ ગુજરાતી ગીતોમાં જો કોઈ અન્ય નામને યાદ કરવું હોય તો મહેશ-નરેશની જોડીને મૂકવું પડે. એમના સંગીત અને સંગીત નાવીન્યને લીધે ગુજરાતી ફિલ્મોને એક આગવું સ્થાન પ્રાપ્ત થયું છે. મહેશ-નરેશને બહુ નજીકથી જાણનારા લોકો એમના સંગીતની ક્વોલિટી માટે ક્યારેય શંકા કરી શકે નહીં. હમણાં જ આપણે આ બે દિગ્ગજોને બે દિવસના અંતરાલ પર ગુમાવ્યા.

આ બેલડીએ ગુજરાતી ફિલ્મોને યાદગાર સંગીત વડે ન્યાલ કરી છે. ફિલ્મ 'મેરૂ મુળાંદે'નું ઉપરોક્ત ગીત આજે પણ એટલું જ વખણાય છે અને ગવાય છે. નવરાત્રી વખતે પાર્ટી-પ્લોટના કમર્શિયલ

શબ્દ-સંપુટ

મહેશ-નરેશ...

સિફ્ફ નામ હી કાફી હૈ...

ગરબામાં તમે જો ધ્યાનથી ગણતરી કરો તો મોટા ભાગના ગીતો મહેશ-નરેશના જ વાગતા હોય છે. 'મેરૂ-મુળાંદે'નું બીજું એવું જ યાદગાર ગીત છે- "સાંવરિયા લઈ દે નવરંગની ચૂડી..."

નરેશભાઈનો જન્મ મોઢેરાથી નજીક આવેલા મહેસાણા જિલ્લાના કનોડા ગામમાં થયો હતો. નરેશ કનોડિયાના પિતા મીઠાભાઈ તથા માતા દલીબેન વણાટકામ કરતા હતાં. તેઓ સાડી, ટુવાલ અને ઘોતિયાં જેવા કપડાં બનાવતા. નરેશ કનોડિયાને ત્રણ ભાઈઓ: મહેશભાઈ, શંકરભાઈ, દિનેશભાઈ તથા ત્રણ બહેનો: નાથીબેન, પાની બેન તથા કંકુબેન. પણ 'મહેશ-નરેશ'ની જોડી જાણે રામ-લક્ષ્મણની જેમ ઉપરથી બનીને જ આવી હતી.

‘મહેશ-નરેશ’ એટલે રંકમાંથી રાજા બનેલા બે ભાઈઓ. મહેશભાઈ પહેલેથી જ સંગીતનો જીવ. મહેશ-નરેશે જ્યારે ગુજરાતી ફિલ્મ-જગતમાં કામ કરવાની શરૂઆત કરી, ત્યારે તેમણે ‘બિલિમોરિયા’ સરનેમ સાંભળી હતી. તેમણે આ અટક અંગે જ્યારે વધુ જાણ્યું, તો તેમને ખ્યાલ આવ્યો કે તે આ અટક ‘બિલિમોરા’ ગામ પરથી પડી છે. આ વાતથી પ્રભાવિત થઈને મહેશ-નરેશે પણ પોતાના ગામ ‘કનોડા’ પરથી ‘કનોડિયા’ સરનેમ રાખી. વખત જતા એ સરનેમ અભિનય અને સંગીતના ક્ષેત્રે ખરાં સિક્કા જેવી બનીગઈ.

ચાર ભાઈ, ત્રણ બહેનો તથા માતા-પિતા એક રૂમના મકાનમાં રહેતા હતાં. આ ઘર હજી પણ નરેશ કનોડિયાએ યાદગીરી રીતે એમને એમ રાખ્યું છે. નરેશભાઈ પોતાના વતનથી ખૂબ જ લગાવ ધરાવતા. જ્યારે નવું કામ કરવાનું હોય કે પછી ઘરમાં સારો પ્રસંગ હોય તો તે જરૂરથી ગામમાં આવેલા હરસિદ્ધ માતાના પગે લાગવા જતાં. નરેશ કનોડિયાએ નાની ઉંમરમાં જ ભાઈ મહેશ સાથે સ્ટેજ પર પર્ફોમન્સ આપવાની શરૂઆત કરી. પહેલા જુનિયર જોની વોકર અથવા જોની જુનિયર તરીકે પરફોર્મ કરતા. ધીરે ધીરે અભિનયમાં ફાવટ આવી એટલે ગુજરાતી ફિલ્મો તરફ આવ્યાં. નરેશભાઈએ વેણીભાઈ શાહ (જો હું ભૂલ

ન કરતો હોઉં તો)ની ફિલ્મ ‘વેણીને આવ્યા ફૂલ’થી એક્ટિંગ કરિયરની શરૂઆત કરી હતી. નરેશે અનેક હિટ ગુજરાતી ફિલ્મ્સ આપી છે.

હવે ફરી મૂળ વાત પર આવીએ. એંશીના દાયકામાં ગુજરાતી ફિલ્મ ઈન્ડસ્ટ્રીમાંથી મહેશ-નરેશ એવા પહેલાં ગુજરાતી કલાકાર હતા કે જેમણે ભારત બહાર જઈને સ્ટેજ પર્ફોમન્સ આપ્યું હોય. તેમણે એ વખતે આફ્રિકા, અમેરિકા તથા એશિયાના કેટલાંક દેશોમાં ધમાકેદાર સ્ટેજ પર્ફોમન્સ આપ્યા. એ વખતે અવિનાશ વ્યાસ સિવાય લતા મંગેશકર અને આશા ભોંસલે જેવા ટોચના ગાયિકા પાસે ગીત ગવડાવવાનું ગજું માત્ર મહેશ-નરેશનું જ હતું.

મહેશભાઈના સ્વમુખે જ સાંભળેલી એક વાત કહું તો, જ્યારે તેઓ પોતે નાના હતા ત્યારથી જ સંગીતમાં રુચિ એમની રહેવા માંડેલી. એ વખતે અવિનાશ વ્યાસના ગીતો ધૂમ મચાવતા. એક ગીતના રેકોર્ડિંગ વખતે કોરસમાં સૌ ગાતા હતા, ત્યારે આ બાળકનો અવાજ રૂંધાઈ જતો હતો. એક તો એ બાળક જીવ અને પાછું માઈક છેક ઉપર ફિટ કરેલું એટલે એનો અવાજ ત્યાં માઈક સુધી પહોંચતો જ નહોતો. આ જોઈ જેવો એનો વારો આવ્યો ગાવાનો અવિનાશ વ્યાસજીએ એને તેડીને, ઊંચકીને માઈક સુધી પહોંચાડી દીધો અને એનો અવાજ ન રૂંધાય અને સીધો માઈક સુધી પહોંચે એવી ગોઠવણ જાતે જ ઓન ધ સ્પોટ કરી દીધી! અવિનાશભાઈને મહેશ-નરેશ હમેંશા પિતાતુલ્ય જ ગણતા. એ જ પિતાતુલ્ય અવિનાશજીએ મહેશભાઈના મોંમાંથી માવો પણ ગાલ પર ટપલીઓ મારી કઢાવેલો છે...!!

અનેક સુપરહીટ ગીતો - ઓઢી રે ઓઢી ઓઢી રે, ઢોલા તારી ચુંદડી..; જાગ રે માલણ જાગ, જાગ રે માલણ જાગ, જાગ રે તારો મેરુ જગાડે, જાગ રે માલણ...; કે ઓઢણી ઓઢું ઓઢું ને ઉડી જાય, ઓઢણી ઓઢું ઓઢું ને ઉડી જાય, ના ના રે રહેવાય, ના ના રે સહેવાય, ના

કોઈને કહેવાય... હાય હાય...; આવા અનેક સુપરહીટ ગીતો આજે પણ ગણગણવાનું મન થાય છે. 'તમે ચંપો ને અમે કેળ'નું ટાઇટલ-સોંગ તો અમર છે... આ ફિલ્મમાં તેમનું વાર્તા મુજબનું ધીર-ગંભીર સંગીત પણ બહુ જ મજાનું હતું.

ગુજરાતી ફિલ્મો ઉપરાંત તેમણે ગરબા, લોકસંગીત અને અન્ય ગેર-ફિલ્મી આલ્બમોમાં પણ સંગીત આપ્યું છે. એ સિવાય તેમણે 'નીલી આંખે' નામની હિન્દી વિડિયો ફિલ્મમાં અને છોટા આદમી (નિર્દેશક: કૃષ્ણકાંત) નામની હિંદી ફિલ્મ પણ પણ સંગીત આપ્યું છે. આ વિડિયો ફિલ્મનાં ગીતો હસરત જયપુરીએ લખ્યાં હતાં. તેમના ઘણાં ગીતો (ગેરફિલ્મી આલ્બમો અને ફિલ્મ સંગીત બન્ને) લતા મંગેશકર, મુકેશ, આશા ભોંસલે, મોહમ્મદ રફી, મન્ના ડે, યેસુદાસ, કિશોરકુમાર, મહેન્દ્ર કપુર, ઉષા મંગેશકર, સુરેશ વાડકર, કવિતા કૃષ્ણમૂર્તિ, શબ્બીરકુમાર, અનુરાધા પૌડવાલ, કરસન સાગઠિયા વગેરે જેવા દીગ્ગજોએ ગાયેલાં છે.

ગુજરાતી ફિલ્મ સંગીતનો ઈતિહાસ જ્યારે પણ ફરી ફરીને લખાશે ત્યારે મહેશ-નરેશ વિના એ અધૂરો જ રહેશે. ભગવાન એમની આત્માને શાંતિ આપે.

ડૉ. રંજન જોષી

જસ્ટ બે મિનિટ

સ્નેહ

સ્નેહા અને સૌમ્ય એટલે આખી કોલેજના પ્રખ્યાત લવબર્ડ્સ. ભણવામાં હોય કે દેખાવમાં એકબીજાને ટક્કર મારે એવા. કોલેજ પૂરી થતાં કેમ્પસ ઇન્ટરવ્યૂમાં બંનેને સરખી પોસ્ટ મળી, પણ કંપની અલગ. એક વર્ષમાં જ બંનેએ લગ્નનો નિર્ણય લીધો. બંનેના અહમ ટકરાવા લાગ્યા. બંને પોતાના કામમાં એટલા વ્યસ્ત કે સ્નેહ ઓસરતો ગયો અને રહી ગઈ માત્ર જિંદગી.

દિવાળીના દિવસે જ પોસ્ટ દ્વારા ડિવોર્સની નોટિસ આવી. સૌમ્યની નજર નોટિસ વાંચતા વાંચતા જલતા દીવા સામે સ્થિર થઈ ગઈ. તે મધુરાં પ્રેમ સ્મરણોમાં ખોવાઈ ગયો. મમ્મીએ પીઠ પર હાથ પસવારતા કહ્યું, “દીવો હોય કે જિંદગી, સમયાંતરે સ્નેહ પૂરવો જ પડે, નહીં તો એ બુઝાઈ જાય બેટા.” સૌમ્યએ ઘરેથી નીકળી ગીફ્ટશોપની ગલીમાં પોતાની બાઈક વાળી.

બંસરી જોષી

નેપાળના નાના એવા ગામમાં રહેતી ઇન્દિરાને સાવ નાની વયે જ પુસ્તક અને શિક્ષણ માટે પ્રીતિ જાગી ગઈ હતી પણ ઇન્દિરાના માતાપિતાને ઇન્દિરા શિક્ષિત બને એની કોઈ ખાસ પરવાહ નહોતી. એનું એક રૂઢિવાદી કારણ એ પણ હતું કે ઇન્દિરાને એક ભાઈ હતો અને 'દિકરો સુશિક્ષિત થાય અને દિકરી ના ભણે, તો ચાલે' એવી ગેરમાન્યતા હેઠળ એમણે ક્યારેય પણ ઇન્દિરાના ભણતર તરફ ધ્યાન ન આપ્યું. ઇન્દિરા ભણી નહોતી શકતી પણ એની રૂચિ ભણતર માટે યથાવત રહેતી.

એકવાર પોતાના ભાઈનું હોમવર્ક કરતા એને સૂઝ્યું કે હું આમ જ મારી મેળે સાક્ષર થઈશ અને એણે ખરેખર પોતાના ભાઈની પુસ્તકોને વાંચીને તથા એના ભાઈના હોમવર્ક કરી કરીને જાતે જ શિક્ષા ગ્રહણ કરી લીધી.

પોતાની પાસે એક સારી પેન્સિલ સુઝા ના રહેતી તો ઇન્દિરા પોતાના ઘરના

અંતરકેડી

સળિયાની પેલે પાર - 'ઇન્દિરા'

ફળિયામાં એક સળોકડાથી જમીન પર જ શબ્દો ધૂંટતી અને એમ કરતાં કરતાં એણે પ્રાથમિક અક્ષરજ્ઞાન મેળવી લીધું.

ઇન્દિરાની રૂચિ જોઈ આખરે કમને પણ એના માતાપિતાએ એનું ભણતર પણ થવા દીધું અથવા તો એમ પણ કહી શકાય કે એની પોતાની જાગરૂકતા અને શિક્ષણ પ્રત્યેના લગાવથી જ એ શક્ય બન્યું. જ્યારે એ પ્રથમવાર શાળામાં પ્રવેશી અને જ્યારે પ્રથમવાર શાળાના પુસ્તકાલયમાં એણે મોટા મોટા ચિંતકો અને વિભૂતિઓના ફોટા જોયા અને એમના જીવનચરિત્ર વિશે જાણ્યું, તો ઇન્દિરાને ઘણું બળ મળ્યું. જો એ લોકો કરી શકતા

હોય તો હું પણ કરી જ લઈશ એવું જોમ એને શાળાથી મળ્યું.

ભણતર આગળ ધપાવતી એ સ્નાતક બની અને શિક્ષિત બની. એક દિવસ પોતાની શિક્ષણસંસ્થામાંથી ઈન્ડિરા અને એના સહપાઠીને જેલની મુલાકાત લેવાનું કહેવામાં આવ્યું. જે એમના કોઈ પ્રોજેક્ટવર્કનો જ એક ભાગ હતો. ઈન્ડિરા જેલના સ્થળે પહોંચી. જેમાં એક વિભાગ સ્ત્રી-કેદીઓનો પણ હતો. જેવી એ એમની સામેથી પસાર થતી ચાલી રહી હતી એ વધુ ને વધુ સ્તબ્ધ થતી ગઈ. એણે જોયું કે સ્ત્રી-કેદીઓ સાથે એમના નાના નાના બાળકો પણ જેલમાં હતા. વધુ કારમું દ્રશ્ય એ જોવામાં આવ્યું કે જેલમાં જીવન વ્યતીત કરતી સ્ત્રી કેદીઓની માનસિક હાલત ઘણી કફોડી હતી. ઘણી સ્ત્રીઓ ખૂબ ગુસ્સેલ સ્વભાવની હતી. મોટાભાગની સ્ત્રીઓ ખૂબ સંઘર્ષ વેઠીને અંતે જેલ પહોંચી હતી, જેમાનું મુખ્ય કારણ ભૂખ પણ હતું. ઘણી બધી સ્ત્રીઓ ખૂબ જ ગરીબ પરિવારની હતી. સંજોગોની મારી પણ હતી. ઉગ્ર સ્વભાવની સ્ત્રી કેદીઓ ઘણી વાર પરપર ખૂબ લડતી અને હાથપાઈ પર આવી જતી. જે ત્યાં એમની સાથે રહેતા બાળકો માટે ખૂબ અસુરક્ષાભર્યું હતું. બાળકો તો તદ્દન અસુરક્ષામાં જીવતા જણાયા. સ્ત્રી કેદીઓ સાથે થોડી વાતચીત

પરથી એ પણ જાણવા મળ્યું કે મૂળ અપરાધીઓ તો પડદા પાછળ હતા. પણ ગરીબ હોવાના કારણે સ્ત્રીઓ કારાવાસનો ભોગ બનેલી અને એકવાર જેલના કેદીનો થયો લાગી જતા સ્ત્રીઓના મિત્રો અને નજીકના સગા-સંબંધીઓ પણ જે-તે સ્ત્રી સાથેના સંબંધો સમાપ્ત કરી લેતા અને એ સ્ત્રીઓના બાળકો નાના હોવાથી એને એમની સાથે જ જેલમાં મોકલી દેવામાં આવતા અને ઘણા બાળકો તો રઝળી પણ પડતા. દરેક સ્ત્રી કેદીની આગવી વાર્તા હતી અને એ વાર્તાઓ ઈન્ડિરાના હૃદયમાં સોંસરવી ઉતરી ગઈ.

સાંજ ઢળવા આવી હતી ખૂબ ભારે હૃદયે ઈન્ડિરા જેલથી ઘર તરફ પાછી વળી. જમીને સૂઈ ગઈ પણ આંખો સામે જેલમાં વિના અપરાધે કારાવાસ ભોગવતા બાળકો જ તરવરતા રહ્યા. ઈન્ડિરા ઊંડા મનોમંથનમાં સરી પડી. “આમાં એ બાળકોનો શો વાંક? દરેક બાળકની જેમ શુ આ બાળકો પણ સ્વચ્છ ખોરાક અને સુરક્ષિત વાતાવરણના અધિકારી નથી? આખરે એક ગૌરવભરી જિંદગી જીવવી એ દરેક બાળકનો અધિકાર છે. શિક્ષા અને ઉજ્જવળ ભવિષ્ય એમનો અધિકાર છે. મમતામયી વાતાવરણ પણ એમનો હક છે. પણ એ વર્ષોથી એનાથી વંચિત છે. હે ઈશ્વર! એક દ્રઢ નિર્ધાર માટે જ કદાચ તે

મને આ લોકોની સમક્ષ મૂકી હશે.” એમ વિચારી એણે મનોમન નક્કી કરી લીધું કે આવા બાળકો માટે એ લડશે અને એક આશ્રયસ્થળ પણ બનાવશે જ્યાં આ ફૂંપળો નવપલ્લવિત થઈ શકે.

પરોઢ થતાં જ એ જેલની મુલાકાત લેવા નીકળી ગઈ. ત્યાં પહોંચી એણે જેલના અધિકારીઓને પોતાના નિર્ધાર વિષે જણાવ્યું. જેલના અધિકારીઓને ઈન્દિરાને ના માત્ર બિરદાવી પણ સ્ત્રી - કેદીઓના બાળકો માટે આશ્રયસ્થાન બનાવવાની મંજૂરી પણ આપી અને ત્યાંની સરકારની સહાયતાથી એણે ‘બંદી સહાયતા, નેપાળ’ ની ઈન્ટ મૂકી. જેનું બીજું નામ ‘Aama Paradise Home’ પણ રહ્યું. આ એક એવું ઘર છે, જ્યાં નેપાળની સ્ત્રી કેદીઓના બાળકોને આશ્રય અને ઈન્દિરાની બિનશરતી મમતા મળે છે.

જૂજ બાળકોથી શરૂ થયેલી યાત્રામાં ઈન્દિરાને એક જીવનસાથી પણ મળ્યો. પણ દુર્ભાગ્યપણે એમનો સાથ લાંબો ટક્યો નહીં. ઈન્દિરાનું સમર્પણ અને બિનશરતી મમતા એ બન્ને વચ્ચેના કલહનું કારણ બનતું રહ્યું. ઈન્દિરાના ઉમદા ઉદ્દેશ્યના પાલવને આંબવા એના જીવનસાથીનો પનો ક્યાંક ટૂંકો પડતો રહ્યો. અંતે ઈન્દિરાના જીવનસાથીએ એક કઠોર વિકલ્પ ઈન્દિરા સમક્ષ મૂકતા કહ્યું કે,

“ઈન્દિરા તારે હવે બાળકો અને મારામાંથી કોઈ એકની પસંદગી કરવી પડશે.” ઈન્દિરા ખૂબ હતાશ થઈ. એણે પોતાના પતિને ખૂબ સમજાવ્યું કે તમે આ ઉમદા કાર્યમાં મારી સાથે રહો. મને તમારા સાથની જરૂર છે આ બાળકો નોંધારા છે અને એક જવાબદારી સાથે મેં આ આશ્રયસ્થાન બનાવ્યું છે હું એમને છોડી ના શકું. હું તમને પણ છોડવા નથી ઇચ્છતી. પણ એના પતિએ આ દિવસથી ઈન્દિરા સાથે તમામ વ્યવહાર સમાપ્ત કરી લીધા. ઈન્દિરા ઘણી નિરાશ થઈ પણ એણે પોતાની અંતરની કેડીને ઓળખી અને પોતાનું સઘળું જીવન બાળકો માટે સમર્પિત કરી દેવાનો દ્રઢ નિર્ધાર થોડો વધુ મજબૂત કરી લીધો. દુઃખી હોવા છતાં પણ કઠણ હૃદયે એ બાળકોની સેવામાં જોતરાતી રહી. ધીરે ધીરે કરતા બાળકોનો આંકડો ૧૬૦૦ સુધી પહોંચી ગયો. છેલ્લા

૨૭ વર્ષથી ઈન્દિરા સ્ત્રી-કેદીઓના બાળકોને ઉજ્જવળ ભવિષ્ય અને સુરક્ષિત બાળપણ આપવામાં દિવસ-રાત એક કરી રહી છે. સમય જતાં ઈન્દિરાની મમતાનો વ્યાપ વધતો રહ્યો. એક વખત નેપાળમાં ભયાનક ભૂકંપ આવતા ઠેકઠેકાણે કાટમાળ સર્જાયા. એવામાં એક દંપતી દ્વારા એક પ્રિમેચ્યોર બાળકીને ત્યજી દેવામાં આવેલું અને એ જયારે ઈન્દિરાને મળી ત્યારે એનું વજન માત્ર દોઢ કિલોગ્રામ હતું. દિવસરાત ઈન્દિરાએ બાળકીનું જતન કર્યું અને એને જીવવાયોગ્ય બનાવી. એનું નામ ઈન્દીરાએ 'ભૂ' રાખ્યું. ભૂમિમાંથી મળેલી 'ભૂ' ઈન્દિરાની ખાસ સંતાન બનીને રહી.

આ ઈન્દિરા એટલે કે 'ઈન્દિરા રાણામગર' નેપાળની સ્ત્રી કેદીઓ માટે દેવદૂત સમાન છે. ઈન્દિરાની મમતાની છાંવ હેઠળ ઘણા બાળકો ભણી રહ્યા છે અને સુરક્ષિત આશ્રયસ્થાનમાં આવસિત પણ છે.

આ ઉમદા કાર્ય માટે એમનું ઘણી વાર બહુમાન પણ કરવામાં આવેલું છે. હાલ કોરોનાકાળમાં પણ ઈન્દિરાએ ઘણા ગરીબ અને ભૂખ્યા લોકોને જમાડ્યા છે. રોજના ૪૦૦ લોકોના ભોજનની વ્યવસ્થા ઈન્દિરા એકલપંડે કરતી રહી છે. બિનશરતી પ્રેમ અને બિનશરતી વાત્સલ્યની પ્રતિકૃતિ એવી ઈન્દિરાના ઉમદા કાર્યને શત શત નમન.

તેજલ શાહ

કેમ છો વાચકમિત્રો? કુશળક્ષેમ હશે.આપના ઈ-મેઈલ દ્વારા વાર્તાના અંત વિશેની પૃચ્છા અને ઉત્કંઠા, એક નવી જ વાર્તા લઈને આપની સમક્ષ ઉપસ્થિત થવા સતત પ્રોત્સાહિત કરે છે. દર અંકે આપ વાર્તાનાં અંતને પામવા જેહમત ઉઠાવતા હશો. ચાલો આ વખતે હું તમને એક નહીં, બે અંત આપું. જોકે એનો શ્રેય વાર્તાકારને જાય છે.

આજના કથાકાર છે અભિમન્યુ આચાર્ય. ૨૦૧૮ની સાલમાં એમનો વાર્તાસંગ્રહ ‘પડછાયાઓ વચ્ચે’ પ્રકાશિત થયો હતો. એમની વાર્તા ‘ગડમથલ’ પ્રયોગાત્મક વાર્તા કહી શકાય. આ વાર્તા ઘડતી વખતે લેખકની ઉંમર માત્ર ૧૫ વર્ષ હતી. ઉંમર પ્રમાણે એમની અભિવ્યક્તિ ખાસી ઘડાયેલી લાગે.

વાત છે નાનકાની. નાનકો ચાર વર્ષનો હતો ત્યારે એના બાપા ગુજરી ગયા. ઘરની સ્થિતિ સામાન્ય હતી પણ હવે ઘરનો રળનારો ગયો એટલે વધારે

ગડમથલ

ખરાબ થઈ. નાનકાની મા ખૂબ મહેનત કરતી, ખૂબ તૂટતી ત્યારે માંડ બે છેડા ભેગા થતાં.

નાનકો નિશાળે જતો થયો. ઘરની પરિસ્થિતિએ એને ભણતરનું મૂલ્ય સમજાવી દીધું હતું. નિશાળના છોકરાઓ એને ‘ગરીબડો’ કહીને ચીડવતા. ત્યારે એણે નક્કી કરી લીધું હતું કે જીવનમાં અઢળક પૈસા રળવા. ક્યારેક એનો મોજીલો સ્વભાવ એને મોજ કરવા તરફ પણ દોરી જતો. આમ મહેનત અને મોજ વચ્ચે ચાલતી ‘ગડમથલ’નો એ ક્યારેય અંત લાવી શક્યો નહીં.

જોકે એના જીવનમાં ચાલી રહેલા સંઘર્ષ વચ્ચે એને એની શાળાના આચાર્યનો સાથ સાંપડ્યો. એને બોર્ડની પરીક્ષાની

તૈયારી કરાવી. નાનકો સારા ગુણથી પાસ થયો. આગળ શહેરમાં ભણવા ગયો. એ પૈસા પણ શાળાના આચાર્યએ આપ્યાં.

નાનકો સવારે કોલેજમાં જાય અને બાકીનો દિવસ કાપડની દુકાને કામ કરે. દુકાનનો શેઠ ભારે ગુસ્સાવાળો. નાની-નાની વાતમાં એને ક્રોધ આવે. બસ નાનકાએ ત્યારથી એણે એ પણ નક્કી કરેલું કે શેઠ કરતાંય મોટી દુકાન કરવી.

લેખકે અહીં કુનેહથી પરિસ્થિતિ કંડારી છે. લેખક, નાનકાની સુખી જીવનયાત્રા ધપાવે છે. કિન્તુ બે શક્યતાઓ સાથે.

પહેલી શક્યતા પ્રમાણે નાનકાનું જીવન શહેરમાં પાંગરે છે. નાનકાનો ધંધો જામી જાય છે. મોટી દુકાન છે. પરણે છે. બે મહિના પછી નાનકાની મા ગુજરી જાય છે. ઘરે પુત્ર જન્મનું સુખ છે. પુત્રનું નામ ભરત રાખ્યું છે. નાનકો ધંધામાં વ્યસ્ત છે. પત્ની અને પુત્ર માટે સમય નથી.

વર્ષો વીતી ગયાં. ભરત સગવડો વચ્ચે ખૂબ ઉડાઉ બન્યો છે. પોતે કરેલી કરકસર યાદ આવતાં નાનકો, પુત્રને ઠપકો આપે છે.

ભરત કહે છે, “પૈસાદાર લોકો માત્ર વારસદાર પેદા કરે છે, સંતાન નહીં. તમે એવું જ કર્યું છે. તમારી પાસે સમય જ ક્યાં હતો અમારા માટે? મને વ્હાલ કર્યો? કદી તેડ્યો? પ્રેમભર્યા શબ્દો ક્યાં? ભણતો નથી તોય બે અક્ષર ક્યાં?”

નાનકાને કારમો આઘાત લાગ્યો. એટલી હદે કે મરવાના વિચારે તે ધાબે ગયો હાથમાં છરી લઈને.....

બીજી શક્યતા પ્રમાણે લેખક નાનકાને ભણતર પછી ગામડે સ્થાયી કરે છે. એ જ ઘટનાક્રમ અને પછી ભરતનો જન્મ. નાનકો સાદાઈથી ગામડાંની શાળામાં શિક્ષકની નોકરી કરે છે. પરિવાર માટે સમય ફાળવે છે. રોજ એને ફેરવે છે. એની સાથે રમે છે. આ જ નિત્યક્રમ છે. ભરત જેમ-જેમ મોટો થાય છે એમ-એમ એ સ્વકેન્દ્રી અને લોભી થતો જાય છે.

એક દિવસ એ નાનકા પાસે મોબાઈલની માંગણી કરે છે. પોતે કરેલી કરકસર યાદ આવતાં તે પુત્રને ઠપકો આપે છે.

ભરત કહે છે, “પૈસાદાર લોકો વારસદાર પેદા કરે છે અને તમારા જેવા ગરીબ, બીજો ગરીબ.”

ભરત તો ગયો. અલબત્ત કારમો ઘા આપીને.

મૃત્યુ જ જાણે એક માત્ર ઉપચાર હોય એમ નાનકો ભગવાનનું નામ લઈને છરી પોતાની છાતીમાં ભોંકવા, પોતાનો હાથ ઊંચો કરે છે

...શું થયું હશે? હું ગડમથલમાં છું અને તમે? મને આપનો પ્રતિભાવ tejnikalme@gmail.com પર આપી શકો છો.

સંદીપ પૂજારા

Connecting... કવિતા

ગઝલ

ઈશ્વરનું કામ એ રીતે પણ ઓછું થાય છે
જો તારે હાથે, આંસુ કોઈનું લૂંછાય છે
મજબૂત ઢોલ, માનવી જેવો, શું ક્યાંય છે?
ઈચ્છાની દાંડીથી જે પળેપળ પિટાય છે
પર્યાય થઈને તેજનો તું ઓળખાય છે
સૂરજની જેમ વિશ્વમાં પ્રસરી શકાય છે?
અભિમન્યુ વધ કોઈથી હજી ક્યાં ભુલાય છે
સૌના જીવનમાં એક બે એવા સગાય છે
નુકશાન મોટું, એટલે અડધું જણાય છે
એના ગયા પછી હવે બમણું લખાય છે

ચાહી શકું જીવનભર, એથી વધુ તો શું છે?
મારું જીવન ખરેખર, એથી વધુ તો શું છે?
સમજી લે કોઈ એને, અદ્રશ્ય થાશે પળમાં
દુઃખ પણ હૃદયની અંદર, એથી વધુ તો શું છે?
ફૂટપાથ પર સુઈને સપનું જુએ છે જેનું
એના નસીબમાં ઘર, એથી વધુ તો શું છે?
ફેલાવો એમ ડાળી, સામેનું ઝાડ સ્પર્શે
જેને કહો છો અંતર, એથી વધુ તો શું છે?
અણગમતું હોય એને ગમતીલું નામ આપો
છે સુખનો જે સ્વયંવર, એથી વધુ તો શું છે?
ગઝલો લખી લખીને ખુશ રાખું જાતને હું
મારી કલમનું હુન્નર, એથી વધુ તો શું છે?

રાજુલ ભાનુશાલી

હું ગઝલ લખતી રહું બે વાત પર,
એક તારા પર, બીજી વરસાદ પર.

હું અરીસો થઈ જરા ઊભી રહી,
પથ્થરો આવી ગયા છે જાત પર.

હું પ્રથમ આખું નગર ભેગું કરું,
ને પછી ચર્ચા કરું એકાદ પર.

મેં કહ્યું કે, માપમાં રહેજે જરા,
યાદ ત્યાં આવી ચડી વિખવાદ પર.

તું બધી ફરિયાદ લઈને આવજે,
પણ શરત છે, આવજે વરસાદ પર.

– રિન્કુ રાઠોડ ‘શર્વરી

સાગરે એક વખત ચાંદનીને પૂછ્યું કે એવું તે શું છે તારામાં કે તને જોઈને મારું હૈયું હિલ્લોળે ચડે છે. હું તને ભેટવા માટે તલપાપડ થઈ જાઉં છું અને જેમ જેમ તું ખીલતી જાય છે તેમ તેમ વધુ ને વધુ ગાંડોતૂર બનતો જાઉં છું! ચાંદનીને જો ગઝલ લખતાં આવડતી હોત તો એ સાગરના આ તરબોળ કરી દેતા સ્નેહ પર એકાદી તો ચોક્કસ લખી નાખત.

તમને મળ્યાનું યાદ

હું ગઝલ લખતી રહું બે વાત પર,
એક તારા પર, બીજી વરસાદ પર.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં કવિઓએ જેટલા લાડ વરસાદને લડાવ્યા છે એટલા કોઈને નહિ લડાવ્યા હોય. ધરતી અને આકાશ વચ્ચેની કડી છે વરસાદ. ધરતી અને આકાશ વચ્ચેના પ્રેમનો પુરાવો છે વરસાદ. વરસાદ એટલે પ્રેમની ઋતુ. પ્રિય પાત્રને વહાલ કરવાની ઋતુ. કાવ્યની નાયિકા બે વાત પર ગઝલ લખ્યા કરવાનું કહે છે. એક પ્રિય પાત્ર પર અને બીજા વરસાદ પર. અત્રે ક્યાંક વાંચેલી વાત યાદ આવે છે. એકવાર ક્લિયોપેટ્રાએ એન્ટનીને પૂછ્યું, “તું મને કેટલો પ્રેમ કરે છે?” ત્યારે એન્ટનીએ જવાબ આપ્યો હતો કે, “જો વ્યક્ત કરવા બેસું તો આખી દુનિયા નાની પડશે!” આવો જ કંઈક ભાવ આ કાવ્યની નાયિકાનો પણ છે! સાગર, એન્ટની અને આ કાવ્યની નાયિકા એ ત્રણે ના હૃદયમાં ઊઠતાં તરંગો એકસરખા છે!

હું અરીસો થઈ જરા ઊભી રહી,
પથ્થરો આવી ગયા છે જાત પર.

કાચ પર પારો ચડાવો તો તે અરીસો બની જાય છે અને કોઈને અરીસો દેખાડો તો તેનો પારો ચડી જાય છે!

અરીસાની ખાસિયત છે કે એ સારું કે નરસું જે હોય તે સ્પષ્ટ બતાવે છે અને માણસની ખાસિયત એ છે કે જો એને એના ગુણ બતાવશો તો એ રાજીનો રેડ થશે પણ જો અવગુણથી પરિચિત કરાવશો તો પચાવી નહી શકે. દંભના વાદળો જેની આસપાસ સતત ઘેરાયેલા રહેતા હોય તેમને પોતાની ઝાંખી બાજુ ક્યારેય દેખાતી નથી હોતી. એમને જોવી પણ નથી હોતી. કોઈ જો એમને અરીસો દેખાડવાનો પ્રયત્ન પણ કરે તો તેઓ એ સહન કરી શકતા નથી. કવચિત્રીએ એવા લોકોની સરખામણી

પથ્થર સાથે કરી છે. આ શેરમાં અરીસો અને પથ્થર - આ બે પદાર્થને સાથે મૂકીને એમણે જે ચિત્ર ઊપસાવ્યું છે એનાથી કાચની કરચો ભોંકાવાથી થતી તીવ્ર વેદનાનો આભાસ ભાવકને થાય છે! સતત આત્મશ્લાઘામાં રત રહેતી વ્યક્તિને પોતાને તો અહમ્ નુકસાન કરે જ છે પણ એમના પરિજન, આસપાસ રહેતાં કે સંપર્કમાં આવતાં લોકોને પણ ઘણું ભોગવવું પડે છે.

હું પ્રથમ આખું નગર ભેગું કરું,
ને પછી ચર્ચા કરું એકાદ પર.

બાળકનું કેવું હોય, એની પાસે બાસ્કેટ ભરાય એટલા રમકડાં હોય. એ રમે ત્યારે સૌ પ્રથમ પોતાની બાજુમાં આખી બાસ્કેટ ઊંધી કરે! પછી એમાંથી એનું મન જે

એકાદ રમકડા પર ઠરે એ રમકડાથી રમે પણ એને પોતાના બધાં જ રમકડાં પોતાની નજર સામે જોઈએ. એ પણ ઢગલો કરેલા! ઉપયુક્ત શેર વાંચીને ભાવકને આ કાવ્યની નાયિકામાં એવા જ એક નિર્દોષ અને અલ્લડ બાળકના દર્શન થાય તો એમાં જરાય અતિશયોક્તિ નહિ ગણાય!

મેં કહ્યું કે, માપમાં રહેજે જરા,

યાદ ત્યાં આવી યડી વિખવાદ પર.

સ્મૃતિઓ ક્યારેય કહ્યાગરી होती નથી! એ ઈચ્છે તો વર્તમાનને પાયમાલ કરી શકે એવી શક્તિ ધરાવતી હોય છે. સાચું કહો તો એ બેધારી તલવાર જેવી હોય છે. ગમે તે બાજુએથી વાર કરે પીડાના ટશિયા રાતા જ ઉપસતાં હોય છે! એવી જિદ્દી સ્મૃતિને કોઈની વિનંતી કે કોઈની ચીમકીથી શો ફરક પડે? મનુષ્ય કે સ્મૃતિ એ વિવેકશૂન્ય થઈ જાય ત્યારે પછી એમની પાસેથી કોઈ પણ અપેક્ષા ઠગારી નીવડવાની શક્યતા વધુ રહેતી હોય છે. એમને જો 'જરાક માપમાં રહેજો' જેવું કશું જો કોઈએ કહ્યું હોય તો એ તરત કજિયો કરવા પર ઊતરી આવી હોય તો એમાં કોઈને નવાઈ ન લાગવી જોઈએ!

તું બધી ફરિયાદ લઈને આવજે,

પણ શરત છે, આવજે વરસાદ પર.

ચાર્લી ચેપ્લિનનું એક સુપ્રસિદ્ધ વિધાન છે : “મને વરસાદ બહુ ગમે છે, કારણકે વરસાદમાં કોઈ મારા આંસુ જોઈ શકતું નથી.”

પ્રિયપાત્રને ફરિયાદ લઈને આવવાની જરાય મનાઈ નથી. એ પણ એકાદી બે નહીં પણ જેટલી હોય એ બધી જ ફરિયાદ જોડે લઈ આવવાની છૂટ છે. પણ સામે એક માત્ર શરત છે કે વરસાદ પડતો હોય ત્યારે જ એણે આવવું! વરસતા વરસાદમાં આંખમાંથી દડતાં આંસુ કોઈને દેખાય નહીં. ફરિયાદો સાંભળીને જો પોતાની આંખમાંથી આંસુના બે ચાર ટીપા વરસી પડે તો એ પ્રિયપાત્ર માટે દુઃખનું કારણ ન બનવા જોઈએ એવી તકેદારી એ જ રાખે કે જે અસીમ પ્રેમ કરતું હોય! પ્રેમને અહોભાવથી માણવો જોઈએ., માલિકિભાવથી તાણવો ન જોઈએ. સાચો પ્રેમ ક્યારેય અધિપત્ય સ્થાપવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી. સ્વતંત્રતા પ્રેમની પૂર્વશરત છે. એમાં ફરિયાદ કરી શકવાની સ્વતંત્રતા પણ આવી ગઈ!

મૂળ દોહદના પણ હાલ ગાંધીનગર રહેતાં શ્રી રિન્કુ રાઠોડ 'શર્વરી' સચિવાલયમાં ડેપ્યુટી સેક્શન ઓફિસર તરીકે ફરજ બજાવે છે. રિન્કુબહેન બત્રીસ જેટલી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓમાં ઉત્તીર્ણ થયાં છે. અનેક

સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને સાહિત્યિક કાર્યક્રમોમાં સંચાલક તરીકે સેવા બજાવી છે. અનેક શૈક્ષણિક અને સાહિત્યિક પરિસંવાદોમાં પેપર પ્રેઝન્ટેશન કરી ચૂક્યા છે. ‘અચલા ફાઉન્ડેશન એન્ડ ટ્રસ્ટ’ અને ‘રોટરી ક્લબ, ગોધરા’ તરફથી વર્ષ ૨૦૧૭ -૧૮ ‘શ્રેષ્ઠ શિક્ષક’નો એવોર્ડ અંકે કર્યો છે.

મહિલાદિન નિમિત્તે જિલ્લા પ્રશાસન તરફથી ‘વિશિષ્ટ મહિલા’ સન્માન પ્રાપ્ત કર્યું છે. કલા મહોત્સવ (૨૦૧૭) અંતર્ગત એકપાત્રી અભિનય સ્પર્ધામાં રાજ્યકક્ષાએ દ્વિતિય સ્થાન પ્રાપ્ત કરેલું. ૨૬ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૮ના રોજ પંચમહાલ જિલ્લા સમાહર્તાશ્રી દ્વારા રાજ્ય ગૃહમંત્રીશ્રીના હસ્તે ‘ઉભરતી પ્રતિભા’ સંદર્ભે રિન્કુબહેનને ‘ઉત્કૃષ્ટ એવોર્ડ’ એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો. તે ઉપરાંત ‘કુમાર આર્ટસ ફાઉન્ડેશન’ તરફથી ૨૦૧૮માં સન્માનપત્ર મળેલું. આ સિવાય પણ અન્ય ઘણી ઉપલબ્ધિઓ કવયિત્રીના નામે બોલે છે.

એમનાં કવિતાના બે પુસ્તકો પ્રકાશિત થયા છે અને બે ટૂંક સમયમાં આવવાના છે.

પ્રકાશિત કાવ્ય સંગ્રહો -

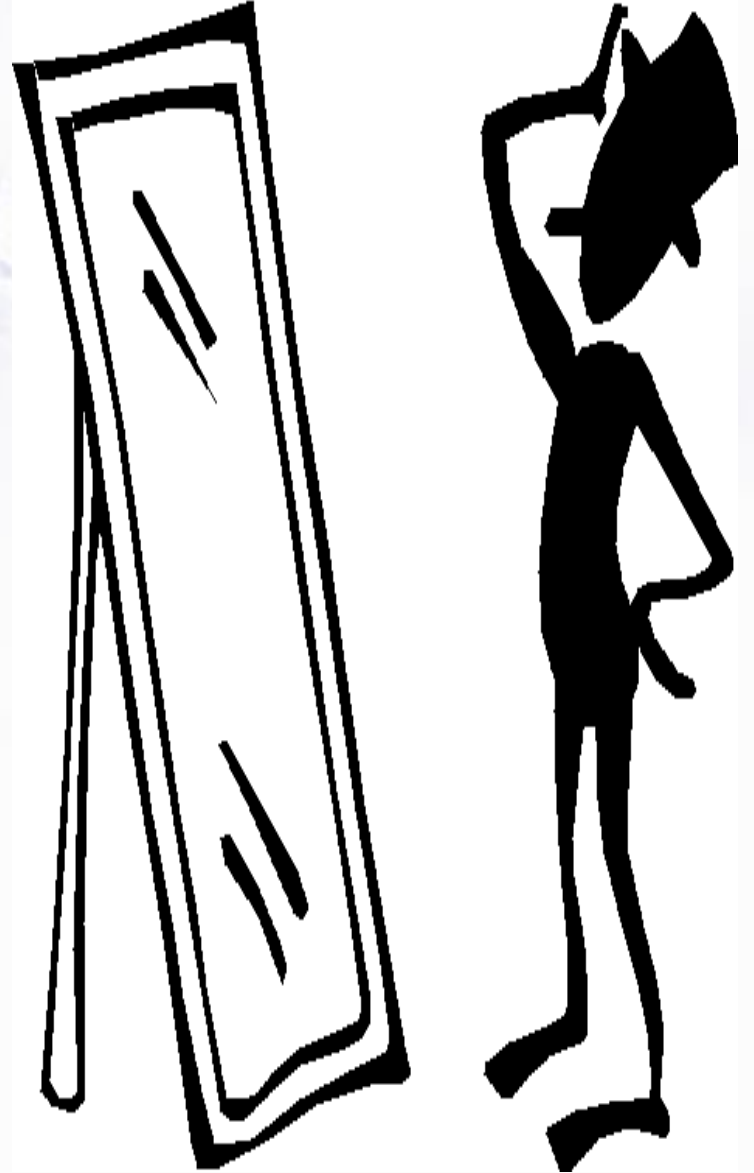
- ૧) અક્ષર સાડાપાંચ (ગઝલ સંગ્રહ)
- ૨) દ્રશ્યો ભીને વાન (કવ્ય સંગ્રહ)

ટૂંક સમયમાં પ્રકાશિત થનાર -

- ૩) અખંડ પંચમહાલ કાવ્યમુદ્રા (પંચમહાલના કવિઓની કવિતાનું સંપાદન)

૪) ‘શૂન્ય’ની જાહોજહાલી (‘શૂન્ય’ની કવિતાઓના રસાસ્વાદના લેખોનું સંપાદન)

રિન્કુબહેનની કવિતામાં પહેલો વરસાદ પડી ગયા પછી ધરતીમાંથી ઊઠતી મીઠી સુગંધ જેવી મીઠાશ છે. ભીનીમાટીમાંથી ફૂટી નીકળતી લીલીછમ ફૂંપળો જેવી કુમાશ છે. છત્રી પરથી પાણી સરકી ગયા પછી પાછળ જે બાકી રહી જાય એ ભીનાશ છે. કવયત્રીની શબ્દોની જાહોજહાલી વધતી રહો!
-અસ્તુ.

ધર્મેન્દ્ર જોષી

મને મારો જ પ્રશ્ન

પ્રશ્ન ૭: દરેક બાબતે મારે કેમ સાબિતી આપવાની?

કેટલી વાર એવું બન્યું હશે આપણી સાથે કે આપણે સોગંદ ખાઈને આપણી સચ્ચાઈ પુરવાર કરવી પડે? અથવા આપણે કોઈ કામ કરવા ‘હા’ કહી હોય પણ સામેવાળો માણસ માને જ નહીં કે આપણે આ કામ કરી આપીશું, ને આપણે જાત જાતની સાબિતી આપવી પડે કે આવું મેં પહેલા કરેલું છે એટલે આ મારી યોગ્યતામાં આવે છે? સંબંધોમાં પણ લાગણીની, પ્રેમની અને નિષ્ઠાની સાબિતી આપવી પડે?

ઉપરાઉપરી અને અલગ-અલગ વ્યક્તિઓ સાથે નિરંતર બનતી આવી ઘટનાઓ વ્યક્તિને ખૂબ હતાશ કરી મૂકે અને સ્વાભાવિક જ પ્રશ્ન થાય કે દરેક બાબતે મારે કેમ સાબિતી આપવી પડે? કોઈ મારી વાત માને કેમ નહીં?

“વાઘ આવ્યો, વાઘ આવ્યો; દોડો, દોડો...” વાળી વાર્તા તો આપણે બધાએ નાનપણમાં સાંભળી જ છે અને આપણે પણ બાળકોને સંભળાવી જ હશે. કોઈ આપણી વાત ન મને એનું પહેલું અને મુખ્ય કારણ કદાચ ભૂતકાળમાં ખોટું

બોલવાની આદત હોઈ શકે જેના કારણે કોઈની છાપ જ એવી પડી ગઈ હોય અને એટલે આપણી પાસે દરેક વખતે સાબિતીની અપેક્ષા રહેતી હોય.

એક એટલું જ અગત્યનું કારણ એ પણ હોય કે આપણે જે બોલતા કે કરતાં હોઈએ તેમાં પારદર્શિતા ના હોય, અથવા આપણે ચોખ્ખી અને પૂરી વાત ના કરતાં હોઈએ, અથવા ગોળ ગોળ વાત કરતાં હોઈએ. ત્યારે પણ આપણી સામે વાળી વ્યક્તિ આપની પાસે હમેશા ચોખવટ કે સાબિતી માંગે. એવું પણ કારણ હોય કે સામે વાળી વ્યક્તિ માટે એ બાબત કે કાર્ય ખૂબ વધારે અગત્યની હોય, જે અગત્યતા આપણે ન સમજી શક્ય હોવાના કારણે આપણે તેને ગંભીર રીતે ના આંક્યું હોય

અને એટલે સામે વાળી વ્યક્તિ સાબિતી માંગતી હોય.

કારણ ગમે તે હોય, પરંતુ જે વ્યક્તિને ઘડી-ઘડી દરેક બાબતે પોતાની નિષ્ઠા કે સચ્ચાઈ પુરવાર કરવાની થતી હોય તે વ્યક્તિને ખૂબ દુઃખ થાય, ઠેસ લાગે, અને તે નિરાશ કે હતાશ થઈ જાય, પોતાની ઉપરનો વિશ્વાસ ખોઈ બેસે. આ બધાજ કારણો જો નિવારવા હોય, કે ટાળવા હોય તો એ સ્વીકારવું જ પડે કે આનું મૂળ કારણ ‘બિન અસરકારક પ્રત્યાયન’ એટલે કે ‘ઇન-ઇફેક્ટિવ કમ્યુનિકેશન’ છે.

કોઈ પણ સંબંધમાં વિશ્વસનીયતા જાળવવા માટે પારદર્શિતા બહુજ અનિવાર્ય છે, જે ફક્ત સચ્ચાઈ થી જ આવે. જેવા હોઈએ તેવા જ લોકોને દેખાઈએ, કોઈ ઢોંગ નહીં, કોઈ મહોરું નહીં. જે સાચું હોય એ જ બોલવું, કશું છુપાવવું નહીં. અને વિચાર, વાણી અને વર્તનમાં સાતત્ય જાળવવું ખૂબ અગત્યનું

છે. આનો મતલબ એ નથી કે લોકો આપણા વર્તનની આગાહી કરી શકે એવા રહેવું, પણ સ્પષ્ટ વિચાર અને વર્તન રાખવા અને તેની પાછળ શુદ્ધ તર્ક સ્પષ્ટ થવા જોઈએ.

સંબંધોમાં એકબીજા સાથે સમાયોજિત રહેવું ખૂબ જરૂરી છે. તેના માટે દરેક ને તેના ગમા કે અણગમા અને આદતો સાથે સ્વીકારવા ખૂબ જરૂરી છે. દરેક વ્યક્તિનો ઉછેર જુદો હોય. સ્થળ, સંસ્કૃતિ, રિવાજ, પરિસ્થિતિ અને લોકો થકી દરેક વ્યક્તિને વિચારો બંધાય છે, તેના પ્રમાણે તે વર્તન કરે છે. અમુક સંજોગોમાં શું કરવું જોઈએ તે નક્કી કરતો હોય છે. સ્વાભાવિક જ વ્યક્તિએ વ્યક્તિએ ઉછેર અલગ એમ વિચારો અલગ, એમ વર્તન અલગ. પરંતુ સંબંધ ત્યારે જ ટકે જ્યારે કોઈ પૂર્વગ્રહ વિના, કોઈ શરત વિના બંને જણાં એકબીજાને પ્રથમ સ્વીકારે અને પછી એકબીજા સાથે સમાયોજિત રહેવા પોતાનામાં યોગ્ય બદલાવ લાવે, જતું કરે, અને વિશ્વાસ રાખે. પણ પહેલ આપણી જ હોવી જોઈએ.

કોઈ પણ વ્યક્તિ માટે તેના બહાર દેખાતા વર્તન ઉપરથી તેના વ્યક્તિત્વ વિષે કે તેની વિચારસરણી વિષે ઠોસ અભિપ્રાય કદી ના બાંધવા જોઈએ. “આ તો આવો જ છે”, કે “આ તો આવું જ

કરશે”, કે “આનો ઇરાદો આવો જ હશે”, આવી પ્રકારના ભાવ અવિશ્વાસ પેદા કરતા હોય છે. આવા કાલ્પનિક કે મનઘડત અનુમાન કે ધારણાઓ સંબંધો ઉપર ખૂબ જ ખરાબ અસર કરે છે.

જ્યારે આપણી સાથે આવું બને કે આપણે દરેક બાબતે સાબિતી આપવી પડતી હોય, ત્યારે આપણે વિચારવું જરૂરી છે કે લોકો આપણી ઉપર કેટલો વિશ્વાસ કરે છે, અને જો નથી કરતાં તો કેમ નથી કરતાં. શું આપનું વર્તન પારદર્શક છે? શું આપણે પૂરી વાત ચોખ્ખાઈથી કરીએ છીએ? શું આપણે અડધી વાત છુપાવીએ છીએ? શું આપણાં વર્તન કે વિચાર પાછળના તર્ક લોકોને સમજાય એવા છે? શું આપણે તે યોગ્ય રીતે રજૂ કરી શકીએ છીએ?

કદાચ એવું બને કે આપણે સામેવાળી વ્યક્તિને સ્વીકારેલી જ ના હોય અને તે જ રીતે સામેવાળી વ્યક્તિએ પણ

આપણને દેખીતા વિશ્વાસથી દૂર જ રાખ્યા હોય. આપણે જો સાબિતી આપવાના ચક્કરમાંથી નીકળવું હોય તો પહેલ આપણી જ હોવી જોઈએ, પ્રયત્ન આપનો જ હોવો જોઈએ, બદલાવ આપણાંમાં જ લાવવો જોઈએ.

આપણાં વર્તનમાં પારદર્શિતા આવે, ઈરાદામાં નિષ્પક્ષતા આવે, અને રજૂઆતોમાં સચ્ચાઈ આવે તો જ લોકો આપણી ઉપર વિશ્વાસ કરશે અને આપણે દરેક બાબતે સાબિતી નહીં આપવી પડે. મજાક માટે, કે અન્યોને હેરાન કરવાના ઇરાદાથી જો વાઘ આવ્યો ની બૂમો પાડતા રહીશું તો કોઈ વિશ્વાસ નહીં જ કરે અને વાઘે તમને ક્યાં નહોરિયા ભર્યા એની સાબિતી માંગશે તો જ તમારી વાત માનશે. જો “મુંહ મેં રામ, બગલ મેં છુરી” જેવું રાખીશું તો આપણે સરવાળે દૂઃખી જ થઈશું અને જીવનભર સાબિતી આપતા રહેવાનો દોર ચાલુ જ રાખવો પડશે.

કિશન એમ. દાવડા

આશ્રયસ્થાન

ઘણાં વર્ષો પછી નયન આજ ફરી પોતાના વતન કુમાર અનાથાશ્રમમાં આવ્યો હતો. અહીં ગાળેલા એ દિવસો, મિત્રો સાથે વિતાવેલી એ ક્ષણો અને અહીંની યાદો તેના હૈયામાં આજે પણ કેદ હતી. દર વર્ષે લેવામાં આવતી શિષ્યવૃત્તિ પરીક્ષા, જેમાં પ્રથમ ત્રણ ક્રમે આવનાર લોકોને ભણવા માટેનો ખર્ચ અને શિષ્યવૃત્તિ દાતાઓ દ્વારા આપવામાં આવતી. એ વખતે નયન પણ એમાંનો એક હતો. આશ્રમની સંભાળ રાખતાં રામુકાકા સાથે અલકમલકની વાતો કરી.

રામુકાકા આશ્રમની ખરાબ હાલત અને દાતાઓની તાણને કારણે આશ્રમ બંધ કરવો પડશે તેવું, વિચારી રહ્યા હતા. કાકાની સામે હાથ હલાવીને નયન બોલ્યો. “કાકા, આ લો આ પચાસ લાખનો ચેક. મારી ખૂબ ઈચ્છા હતી કે હું પણ આ આશ્રમ માટે ફૂલની પાંખડી જેવું કંઈક આપું.”

રામુકાકાએ સ્મિત સાથે નયનકુમારની સહીનો ચેક સ્વીકાર્યો. થોડીજ વારમાં દ્વાર પાસે રહેલી ઘંટી કોઈએ વગાડી. આ આશ્રમ હજુ તો કેટલાંય નયનનું ‘આશ્રયસ્થાન’ બનશે.

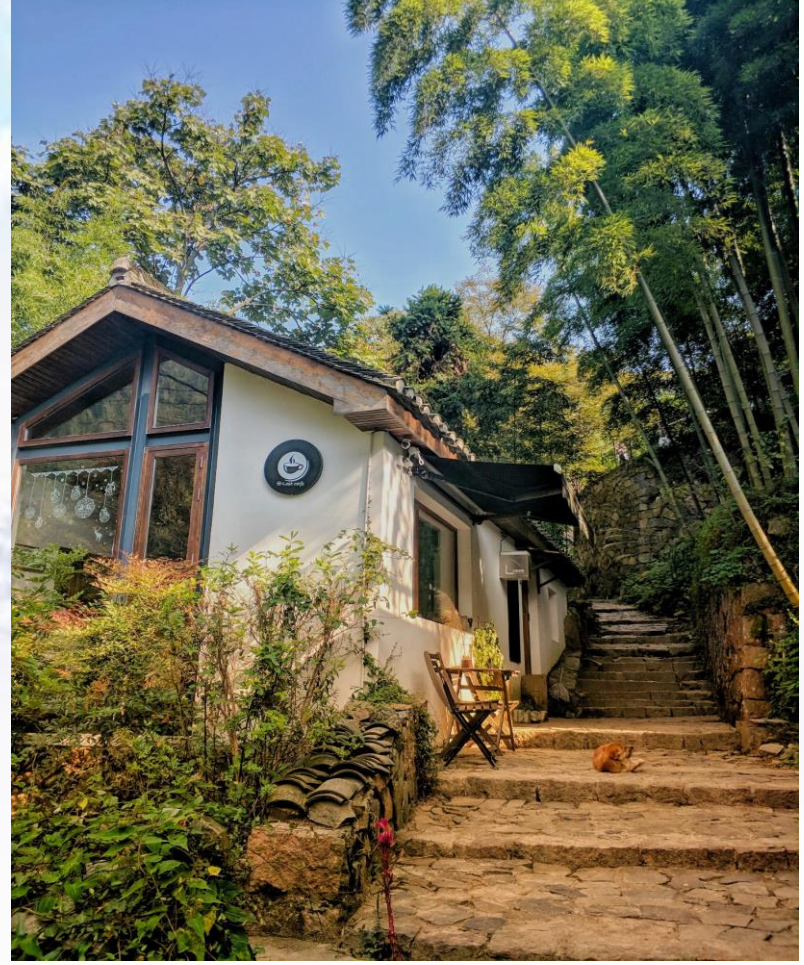
વીનેશ અંતાણી

હું એક વાર એક હાઈરાઈઝ બિલ્ડિંગની બહાર કરેલી ગાડીઓની પાસે ઊભો હતો. સાંજના પોણા આઠ આઠનો સમય હતો. બિલ્ડિંગની અંદર આવેલા 'કાર્સ પાર્ક'માં સમાવી ન શકાતી કેટલીય કાર બહાર ઊભી હતી. નમી ચૂકેલી સાંજે એ બધી કાર અત્યંત શાંત દેખાતી હતી. એમાંથી આખો દિવસ ઘરની બહાર કામ કરીને સાંજે ઘેર પાછા ફરેલા લોકોનો થાક પણ પ્રગટ થતો હતો. અન્ય લોકો પણ પોતાનાં વાહનોમાં અને પગે ઘેર પાછા ફરી રહેલા દેખાયા હતા.

આખો દિવસ કામકાજ કરીને રાત પડતાં જ ઘેર પાછા ફરવું બહુ મોટી વાત છે. સવારે લોકો આવનારા દિવસને ભેદવાની તૈયારી સાથે ઘરની બહાર નીકળે છે. સાંજે પાછા ફરે છે, ત્યારે એક આખો દિવસ ખતમ થઈ ચૂક્યો હોય છે. ઘેર પાછા આવે ત્યારે ઘરમાંથી સાંજની રસોઈની સુગંધ ઊઠતી હોય છે. ઘરના બધા લોકો ઘેર પાછો આવી જાય ત્યારે

Rewinding...

ઘેર પાછા આવી ગયેલા લોકો

ઘર ફરીથી ભરાઈ જાય છે અને એક પ્રકારની સલામતીનો ભાવ જાગે છે. ઘરનો મિજાજ બદલી જાય છે. થાક ઊતરવા લાગે છે અને આવનારી રાતની નિરાંતની અનુભૂતિથી મન ભરાઈ જાય છે. લાગે છે, જાણે દિવસ દરમિયાન છૂટુંવાયું થઈ ગયેલું ઘર ફરીથી જોડાઈને એક થઈ ગયું છે.

તેમ છતાં એ સુખ બધા લોકોને મળતું નથી. પાછા ફરવા માટે એક ઘરની જરૂર રહે છે. એવું ઘર, જેમાં કુટુંબીજનો વસતાં હોય. આખા દિવસના બધાના અનુભવો રાત પડતાં જ ઘરની એક છત નીચે સમેટાઈ આવે છે અને એ છત નીચે હૂંફ સિવાય બીજું કશું જ હોતું નથી. કામઘંઘા-નોકરી નિમિત્તે પોતાના સ્થાન-ઘરમાંથી ઉસેટાઈને બહાર ફેંકાઈ ગયેલા લોકોને ઘેર પાછા ફરવાની અનુભૂતિ થતી નથી. હું નોકરી નિમિત્તે લગભગ એક દાયકો, જેમાં મારું કુટુંબ રહેતું હતું તે ઘર-શહેરથી દૂર, મુંબઈ-ચંદીગઢ જેવાં શહેરોમાં રહ્યો હતો. એ સમય દરમિયાન કોઈ પણ સાંજે, દસદસ વરસો

સુધી, ઘેર પાછા ફરવાની લાગણી મને જન્મી નહોતી. જે શહેરોમાં નોકરી કરવા માટે હું રહેતો હતો ત્યાં મેં મારી અસ્થાયી ગૃહસ્થી ઊભી કરી હતી, છતાં ત્યાં મારું ઘર નહોતું. એ શહેરોમાં હું ચોવીસે કલાક મારા પોતાના ઘરની બહાર હોઉં તેવો જ ભાવ મારા મનમાં રહેતો હતો. તે સમયગાળા દરમિયાન હું રજા લઈને મારા શહેરમાં આવતો ત્યારે પણ 'ઘેર પાછો ફર્યો છું' તેવી લાગણી થતી નહીં - કારણ કે મારે થોડા દિવસો પછી તો ફરી મારા અસ્થાયી જીવનમાં પાછા ફરવાનું છે તે વિશેની સભાનતા મારા મનમાં સતત છવાયેલી રહેતી.

ચંદીગઢમાં આકાશવાણી પર એક કાશ્મીરી પંડિત યુવતી મારી સાથે કામ કરતી હતી. એ આક્રમક અને પોતાની માગણીઓ વિશે ખૂબ જ હઠીલો સ્વભાવ ધરાવતી હતી. એનામાં પારાવાર કડવાશ ભરેલી હતી. એણે એક વાર મને કહ્યું હતું, “સરજી, હું અગાઉ આવી ન હતી. હું અત્યંત નમ્ર, વિવેકી, સાલસ અને સહકારની ભાવના ધરાવતી છોકરી હતી. મને ખબર છે કે હું સાવ બદલાઈ ગઈ છું, પણ એનું કારણ છે. કાશ્મીરના આતંકવાદના લીધે મારે મારા કુટુંબને અને અમારા જેવા હજારો કાશ્મીરી પંડિતોને પોતાનાં ઘર છોડવાં પડ્યાં છે. અમને ખબર નથી કે અમે અમારાં મૂળ ઘરમાં ક્યારેય પાછાં ફરી શકીશું કે કેમ. અમારા અસ્તિત્વનો અર્થ જ સમૂળગો બદલાઈ ચૂક્યો છે. જો તમે સાંજે તમારા ઘરમાં પાછાં ફરી ન શકો તો બધું જ અર્થહીન બની જાય છે.” નિર્વાસિતોની વેદના સમજવા જેવી હોય છે. એમનું મૂળ ઘર, એમની પરંપરાનાં મૂળિયાં જે જગ્યામાં પડેલાં હોય છે તે બધું જ ઉચ્છેદાઈ ગયું હોય છે. ઘર આપણી પરંપરા છે અને તે જ્યારે છીનવાઈ જાય ત્યારે હૂંફ અને નિરાંતનો ભાવ પણ આપણા મનમાંથી ઊખડી ચૂકે છે, દરરોજ સાંજે ઘેર પાછાં વળતાં જ અનુભવવા મળતો હાશકારો’ જિંદગીમાંથી લુપ્ત થઈ જાય છે.

વરસો પહેલા હું નોકરી નિમિત્તે વડોદરા રહ્યા પછી મારા વતન કચ્છ ભુજમાં પાછો ફરી રહ્યો હતો. ટ્રેન ‘કુકમા’ નામના નાનકડા સ્ટેશન પર ઊભી હતી. મારી સાથે કામ કરતો એક ચોથા વર્ગનો કર્મચારી રોજ ‘કુકમા’ સ્ટેશન પરથી ભુજ આવવા માટે ટ્રેન પકડતો. એણે મને જોયો અને કચ્છી ભાષાના માત્ર બે જ શબ્દોથી મારા ઘેર પાછા ફરવાના ભાવને પૂરેપૂરો પ્રગટ કરી આપ્યો. એણે મને પૂછ્યું : “કો પુગા?” (“કાં પહોંચી આવ્યા?”)

બહુ મોટી વાત હોય છે ઘેર પાછા પહોંચી આવવું. ઘરના લોકોને ઘરમાંથી એટલા માટે જ બહાર જવા દેવામાં આવે છે. જેથી તેઓ ઘેર પાછાં ફરી શકે.

(‘ડૂબકી’ શ્રેણીના ચોથા પુસ્તક ‘સુગંધ અને સ્મૃતિ’માંથી)

કરણ મિસ્ત્રી

ખુલ્લા દ્વાર

ફાવી ગયું

આરતી લગ્નના છ મહિના પછી પિયર આવી.

સાંજના સમયે આરતી અને તેના મમ્મી સુધાબહેન ઘરના વરંડામાં બેસીને ચા પી રહ્યા હતા.

“બેટા, સાસરે ફાવી ગયું ને? કંઈ વાંધો તો નથી ને?”

“ના મમ્મી..” આરતીએ ચુંદડી વડે કાંડા પરનાં ઘાને ઢાંકતા કહ્યું.

“એવું કંઈ હોય તો સહન કરી લેજે બેટા.. મેં પણ આખી જિંદગી આમ જ કાઢી નાખી છે..” સુધાબહેને આરતીના કાંડા પરના ઘાને નજરઅંદાજ કરતા કહ્યું.

જયદીપ રામાણી

એક રશિયન કહેવતમાં કહેવાયું છે કે – “તમારા દેશનું ભાવિ કેવું છે તે જાણવું હોય તો તમારા દેશના બાળકોના મુખે કેવી પંક્તિઓ રમે છે, તે જાણી લો.” કોઈપણ રાષ્ટ્રનું સાચું ધન એમની આવનારી નવી પેઢી છે. આજે ભારત જ્યારે વિકાસશીલ દેશ તરફથી વિકસિત દેશ બનવા તરફ ઉડાન ભરી રહ્યું છે ત્યારે દેશ પાસે બુદ્ધિક્ષમ અને કાર્યક્ષમ નવી પેઢી હોવી જરૂરી છે. યુવાધન સૌથી વધુ આપણા દેશ પાસે છે, એ વાત સાચી. પરંતુ તેમાં ગુણવત્તાસભર બાળકો, કિશોરો કે યુવાનો કેટલા? માત્ર અભ્યાસની દ્રષ્ટિએ નહીં પણ ગુણવત્તાની દ્રષ્ટિએ, માત્ર ગોખણીયા જ્ઞાનની દ્રષ્ટિએ નહીં, પણ સર્જનાત્મકતાની દ્રષ્ટિએ આવનારી પેઢીને તૈયાર કરવી, એ આપણી ફરજ છે. આ કાર્યમાં સૌથી મોટો ફાળો માતાપિતાનો હોય છે. બાળકનું ઘડતર સારી રીતે થશે તો જ નવીપેઢી રાષ્ટ્રને ઉજાગર કરી શકશે.

પડકાર શા માટે?

આજની પેઢી 'સુપરફાસ્ટ' છે, આજનો જમાનો 'ઇન્સ્ટન્ટ' છે. ફૂંપળમાંથી ખેંચીને

ખુલ્લા દ્વાર

‘પેરેન્ટિંગ’ : એક પડકાર

ફૂલને ક્યારેય ખીલવી શકાય નહીં. તેને નિયમિત સંભાળ, પાણી અને સૂર્યપ્રકાશની જરૂર પડે છે. લાંબી પ્રક્રિયાને અંતે પરિપક્વતા પામી ફૂલ ખીલે છે. ભારતના મહાન વિજ્ઞાની જગદીશચંદ્ર બોઝે પ્રાયોગિક રીતે આ સાબિત કર્યું. એમણે બે છોડ લીધા. બંને એક જ પ્રયોગશાળામાં સમાન ખોરાક, વાતાવરણ અને સમાન પરિસ્થિતિમાં રાખ્યાં.

એક છોડને તેઓ આદર આપતા, વખાણ કરતા, પ્રેમભરી વાતો કરતા, જ્યારે બીજા છોડને ધિક્કારતાં, ખીજવાતા, નફરત કરતા. એક મહિનાના અંતે સૌ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. એક છોડ કરમાઈ ગયો અને એક છોડ સુગંધીદાર ફૂલોથી મહેકતો હતો! મનોવિજ્ઞાન કહે છે કે – “જો છોડને પ્રેમ અને તિરસ્કારની અસર થાય તો બાળકને પણ

થાય જ.” બાળકના ઘડતરમાં પણ માતાપિતાએ પણ હૂંફ, પ્રેમ, સમજણ, ધીરજ અને મિત્રભાવ કેળવી તેને પરિપક્વ બનાવવો પડશે, જેના માટે લાંબો સમય લાગશે.

રૂસો એવું કહેતાં કે – “બાળકોને કેળવવા એ એક કળા છે. એમાં જેટલો સમય ગાળશો એટલાં જ સારા ફળ મળશે.” આજે જ્યારે માતાપિતા બંને નોકરી-ઘંઘામાં વ્યસ્ત હોય છે ત્યારે પૂરતો સમય નથી આપી શકતા તો શું બાળક ભવિષ્ય માટે સારી રીતે તૈયાર થશે? ના. તમારી એ વ્યસ્તતા વચ્ચે પણ બાળકને ક્યારેય એકલતા ન અનુભવાય એ જ સાચું 'પેરેન્ટિંગ' છે. બાળકની જિંદગીમાં શું થઈ રહ્યું છે? કઈ વસ્તુમાં એને વિશેષ રુચિ છે? કઈ કઈ આવડતો બાળકમાં છે? કઈ વસ્તુમાં એને મુશ્કેલી અનુભવાય છે? આ દરેક બાબતોથી માતાપિતાએ વાકેફ રહેવું જોઈએ. આજે માતાપિતા પાસે મોબાઈલની અપડેટ્સ છે, પણ પોતાના સંતાનના જીવનની અપડેટ્સ જે હોવી જોઈએ એ નથી.

ભગવાન બુદ્ધે પેરેન્ટિંગ માટે ખૂબ સરસ માર્ગ બતાવ્યો છે. એકવાર ભગવાને બુદ્ધે એમના શિષ્ય સોમદેવને પૂછ્યું,

“તને વીણા વગાડતાં આવડે છે?”

“હા પ્રભુ..” શિષ્યએ જવાબ આપ્યો.

“એના તાર બહુ જ ખેંચીએ તો સારો અવાજ નીકળે?” બુદ્ધે પૂછ્યું.

“ના પ્રભુ..”

“તો વીણાના તાર ઢીલા રાખીએ તો અવાજ સારો નીકળે?” બુદ્ધે ફરી પૂછ્યું.

“ના જી. ઢીલા તારથી વીણાનો અવાજ તો વધારે બેસુરો લાગે.”

“તેનો અર્થ એ થયો કે વીણાના તાર વધુ પડતા ખેંચીએ નહીં અને ઢીલા પણ મૂકીએ નહીં, તો જ વીણાના સૂર સરસ નીકળે, બરાબર ને?” બુદ્ધે દ્રઢતાથી પૂછ્યું.

“બિલકુલ બરાબર..” સોમદેવે ઉત્તર આપ્યો.

“બસ એ રીતે આપણે વધુ પડતું તાણવું નહીં અને સાવ ઢીલું પણ ન મૂકવું. મધ્યમ માર્ગ જ શ્રેષ્ઠ છે.” ભગવાને મર્મ સમજાવતા કહ્યું.

દરેક માતાપિતા પોતાના સંતાન પાસે એવી આશા રાખે છે કે તેઓ 'બેસ્ટ' બને. પરંતુ સામે બાળકો પણ એવી આશા રાખે છે કે મારા માતા પિતા 'બેસ્ટ' હોય. આજની પેઢી વિચારશીલ છે, એમની પાસે પૂરતા સ્ત્રોત છે, માહિતીનો ભંડાર છે. રૂઢિચુસ્ત સૂચનો તેઓ સ્વીકારશે નહીં, કારણકે કે દરેક સૂચન માટે એમની પાસે પ્રશ્ન છે. બાળક એના જીવનમાં જે કંઈ ગ્રહણ કરે છે, તેમાં સૌથી વધુ ઘેરી છાપ એને એના શરૂઆતના પાંચ વર્ષ સુધીના જીવનમાં પડે છે. આ સમયમાં માતાપિતા તરીકે આપણે બાળકની જિજ્ઞાસાને મરોડીએ નહીં. આપણે મન જે બાલિશ સવાલો છે, એમાં

બાળકોનું વિશ્વ છે. એની જિજ્ઞાસા અપાર છે. એને આકાશની વાત જાણવી છે, મેઘધનુષનાના રંગો ઢોળાય નહીં એ જાણવું છે, દરિયામાં નીચે શું શું હોય એ પણ જાણવું છે. બાળકને સંતોષ નહીં થાય તો એ એકની એક વાત પાંચ વાર પૂછશે. ત્યારે એની જિજ્ઞાસા તોડ્યા વગર ધીરજથી કામ લઈએ.

બાળકને એક માતાપિતા તરીકે સાચી

દિશા બતાવીએ અને મિત્ર બની એના મનના પ્રશ્નોના સમાધાન પણ કરીએ. માતાપિતા તરીકે બાળકે સાચું શું અને ખોટું શું એનું જ્ઞાન પણ આપીએ. એક મિત્રની જેમ એના ખભે હાથ રાખી બાળક સાથે મજાકમસ્તી પણ કરીએ. માતાપિતા તરીકે મર્યાદા અને સંસ્કારો પણ આપીએ અને સાથેસાથે મિત્ર બની હૂંફ, પ્રેમ અને આદર પણ આપીએ.

પંખ e-magazine

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન

લેખ/વાર્તા/માઈક્રોફિક્શન/કવિતા મોકલવા માટે

- (૧) માત્ર શ્રુતિ ગુજરાતી ફોન્ટમાં 'Word File Format'માં ટાઈપ કરી ભાષા અને જોડણીની ભૂલો ચકાસી રચના મોકલવી. ભાષાશુદ્ધિ અને જોડણીમાં જો વધુ ભૂલો હશે તો કૃતિ સ્વીકારવામાં આવશે નહિ, જેની નોંધ લેવી. ગુજરાતી લખાણના બધા નિયમો પળાય એ સૌથી પાયાની જરૂરિયાત છે.
- (૨) કોઈ પણ ઓનલાઈન કે ઓફલાઈન પ્લેટફોર્મ પર અપ્રકાશિત હોય, એવી જ કૃતિ મોકલવી. કૃતિ સ્વરચિત અને મૌલિક હોવી જોઈએ.
- (૩) કૃતિમાં મોટેભાગે ગુજરાતી જ ટાઈપ કર્યું હોય એ જરૂરી છે. અમુક શબ્દો ગુજરાતી, હિન્દી અથવા સંસ્કૃત ભાષામાં ટાઈપ કરેલા ચાલશે. પણ એ શક્ય હોય ત્યાં સુધી ઓછા રાખવા. જેથી સમરસતા સચવાઈ રહે.
- (૪) કૃતિ માત્ર મેઇલ દ્વારા જ સ્વીકારવામાં આવે છે. અમારું મેઇલ-એડ્રેસ આ મુજબ છે: pankhemagazine@gmail.com
- (૫) કૃતિ મેઇલ કર્યા પછી જો સિલેક્ટ થશે તો જાણ કરવામાં આવશે.
- (૬) 'પંખ' બિન-વ્યવસાયિક મેગેઝીન હોવાથી અમારા તરફથી કોઈ પણ પ્રકારનો પુરસ્કાર આપવામાં આવતો નથી.
- (૭) તમે મોકલેલી કૃતિ-સ્વીકારનો અંતિમ નિર્ણય 'પંખ'ની ટીમનો રહેશે.

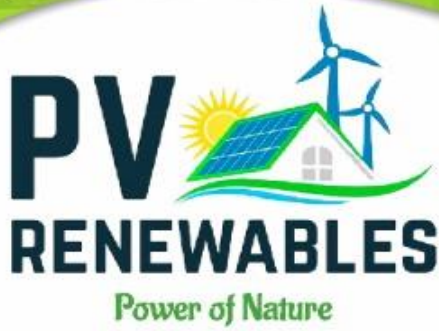
આપને આ અંક કેવો લાગ્યો, એના વિશે થોડો સમય કાઢીને

આપના પ્રતિભાવો અવશ્ય આપજો.

અહીં ક્લિક કરો ➡ <https://wa.me/916355953355>

સૂર્ય ઊર્જા રૂફટોપ યોજના

વીજળી બચાવો, પર્યાવરણ બચાવો, સોલાર અપનાવો

સોલાર સિસ્ટમની ક્ષમતા	રહેઠાણ માટે સબસીડી
૧ થી ૩ કિલોવોટ સુધી	નિયત કરેલી કિંમત પર ૪૦% સબસીડી
૩ થી ૧૦ કિલોવોટ સુધી	નિયત કરેલી કિંમત પર ૨૦% સબસીડી

ફ્લેટ તથા સોસાયટીના કોમન મીટર પર મેળવો
૫૦૦ KW સુધી ૨૦% સબસીડી

સોલાર રૂફટોપ લગાવવાનો ખર્ચ
અંદાજે ૪ વર્ષમાં વસુલ ત્યારબાદ ઉત્પન્ન
થયેલ વીજળી બાકીના ૨૧ વર્ષ સુધી મફતમાં

ઇન્ડસ્ટ્રીયલ, કમર્શીયલ, ઇન્સ્ટીટ્યુશનલ, સ્કૂલ,
કોલેજ, હોસ્પિટલ, NGO તેમજ ફાર્મ હાઉસ માટે મેળવો
આકર્ષક દરે સોલાર સિસ્ટમ.

૨૦૨૦-૨૧
ની સબસીડી નું
બુકીંગ ચાલુ થઇ
ગયું છે, તો આજે
જ સંપર્ક કરો.

CALL NOW

+91 97148 72800
+91 97148 72899
+91 6358-802275
+91 6358-802274

34, Gopinath Industrial Park, Part-2, B/h Aastha Estate,
Viratnagar Road, Odhav, Ahmedabad - 382415.

પંખ e-magazine

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન

પંખ' MASS અને CLASS - એમ બન્ને વર્ગો દ્વારા વખણાતું મેગેઝીન બની ગયું છે.

કોઈ અફવા, ખરાબ જોક અથવા ફેક-ન્યુઝ જેટલી ઝડપથી અને જથ્થાબંધ રીતે અત્યારના સમયમાં બધે વાતરલ થાય છે, એટલું તો અમારાથી કદાચ ના બને, પણ 'પંખ'ની આ પીડીએફ ફાઈલ નોંધપાત્ર સંખ્યામાં સર્ક્યુલેટ થાય છે ખરી!

બેશક, 'પંખ' બિનવ્યવસાયિક મેગેઝીન જ છે અને રહેશે, પણ એમાં અમારો સમય, મહેનત અને મૂડી રોકાયા જ છે. અમે અત્યારે જે કરીએ છીએ, એનું વળતર અમને વાચકો અને ભાવકોના પ્રેમ થકી મળ્યું છે અને અમારી અપેક્ષા એ જ છે.

પરંતુ અમે આ કામ વધુ સારું કરી શકીએ, એ માટે આપની મદદની અપેક્ષા રાખવી પણ તો ખોટી નથી ને?

મદદના એક માધ્યમ તરીકે તમે તમારા કોઈ વેન્યરની જાહેરાત 'પંખ'માં આપી શકો છો. બદલામાં તમને શું મળશે? સમજદાર અને જેન્યુઈન કસ્ટમર્સ.અમને શું મળશે? અમારા નવા આઈડીયાઝને પડદા પાછળથી પડદા આગળ લાવવા માટે થોડુંક ફર્નિંગ.

વધુ માહિતી માટે, અમારો સપર્ક કરો.

Manori Shah - +91 91044 29144

pankhmagazine@gmail.com

टीम 'पंख'

याज्ञिक वधासिया

केयूर दुधात

मनोरी शाह

अनंत गोहिल

विरल जोशी

होलेक्ष अगवान

सहभागी पांखो

धुविल चोडवडीया

मिहिर गेडीया

આ અંકમાં સહભાગી કલમો

વીનેશ અંતાણી
રાજુલ ભાનુશાલી
ધર્મેન્દ્ર જોષી
તેજલ શાહ
વિપુલ હડિયા
ડૉ. રંજન જોષી

હીરલ વ્યાસ
ડૉ. કાર્તિક શાહ
બંસરી જોષી
કિશન એમ. દાવડા
સંદીપ પૂજારા
જયદીપ રામાણી
કરણ મિસ્ત્રી

ફોટોગ્રાફી

યાગ્નિક વસાણી (ફાન્ટ કવર)

<https://instagram.com/yaagniik?igshid=awe377xjyx00>

મહેશ દિલીપ (બેક કવર)

<https://instagram.com/nakedself ?igshid=1ti4fd4nlww3u>

❖ અમારો સંપર્ક અહીં કરો...

WhatsApp

<https://wa.me/916355953355>

Telegram

<https://telegram.me/pankhemagazine>

Gmail

pankhemagazine@gmail.com

❖ અમને Follow અહીં કરો...

Facebook

<https://m.facebook.com/pankhemagazine>

Instagram

<https://www.instagram.com/pankhemagazine/>

Telegram Channel

<https://t.me/pankhemagazineofficial>

Twitter

https://twitter.com/pankh_emagazine

YouTube

<https://m.youtube.com/channel/UCakmCpwf4oF2ZICI-YPIVDg>

❖ અમારા વિશે સંપૂર્ણ માહિતી અને જૂના અંકો...

Website

<https://pankhmagazine.com/>

